

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ

Διπλωματική Εργασία

Περιορισμός της Παραποίησης των Οικονομικών Καταστάσεων

της

Τσιφτσόγλου Κυριακής

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος στην
Εφαρμοσμένη Λογιστική και Ελεγκτική

Νοέμβριος 2020

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές του μεταπτυχιακού προγράμματος της Εφαρμοσμένης Λογιστικής και Ελεγκτικής του τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Μακεδονίας για τις πολύτιμες και ουσιαστικές γνώσεις και συμβουλές που μας μετέδωσαν, αλλά και για την πνευματική καθοδήγηση που μας παρείχαν, προσβλέποντας στην μελλοντική επαγγελματική και ηθική μας πρόοδο.

Επίσης, θα ήθελα να εκφράσω την βαθύτατη ευγνωμοσύνη μου στην οικογένεια μου για την αμέριστη και ανιδιοτελή υποστήριξη που μου παρείχαν και την κατανόηση που επέδειξαν κατά την διάρκεια των σπουδών μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το φαινόμενο της παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων αποτελεί ένα θέμα που έχει απασχολήσει έντονα τις ρυθμιστικές αρχές και τους επενδυτές. Η υιοθέτηση των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (ΔΠΧΑ) και των Διεθνών Προτύπων Ελέγχου (ΔΠΕ), αλλά και οι μεταγενέστερες τροποποιήσεις υπαρχόντων Προτύπων έχουν ως στόχο την βελτίωση της ποιότητας των χρηματοοικονομικών αναφορών και την αποφυγή εφαρμογής πρακτικών χειραγώγησης κερδών. Η εφαρμογή των Διεθνών Προτύπων αύξησε την αξιοπιστία, την διαφάνεια και την συγκρισιμότητα των οικονομικών καταστάσεων, περιορίζοντας την διακριτική ευχέρεια της διοίκησης να προβαίνει σε υποκειμενικές εκτιμήσεις. Παρά το γεγονός ότι τα ΔΠΧΑ/ΔΠΕ συνδέονται με μείωση της χειραγώγησης κερδών, δεν αποτελούν πανάκεια, καθώς η ποιότητα των χρηματοοικονομικών πληροφοριών εξαρτάται από τα κίνητρα της διοίκησης και την αποτελεσματικότητα των μηχανισμών επιβολής του νόμου.

Σκοπός της εργασίας είναι να διερευνήσει την αποτελεσματικότητα των Διεθνών Προτύπων και του έργου των ελεγκτών ως προς την διασφάλιση πως οι οικονομικές καταστάσεις δεν περιλαμβάνουν παραπλανητικές πληροφορίες. Εξετάζει την ύπαρξη σημαντικών διαφορών μεταξύ χρηματοοικονομικών δεικτών ανάμεσα σε επιχειρήσεις με ενδείξεις παραποίησης και χωρίς ενδείξεις παραποίησης με στόχο την ανάπτυξη ενός υποδείγματος, το οποίο να ανιχνεύει τους παράγοντες που σχετίζονται με παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων. Χρησιμοποιήθηκαν ένα δείγμα 25 επιχειρήσεων χωρίς ενδείξεις παραποίησης και ένα δείγμα 25 επιχειρήσεων με ενδείξεις παραποίησης (ΧΑΑ) για την χρήση 2018, καθώς επίσης και 10 μεταβλητές, βάσει της διεθνούς βιβλιογραφίας, ως πιθανές ενδείξεις παραποίησης. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι επιχειρήσεις με υψηλούς τους δείκτες υποχρεώσεις προς το σύνολο των στοιχείων του ενεργητικού και τις απαιτήσεις προς τις πωλήσεις είναι περισσότερο πιθανό να παραποιούν τα οικονομικά τους αποτελέσματα.

Λέξεις-κλειδιά: παραποίηση, ΔΠΧΑ/ΔΠΕ, χειραγώγηση κερδών, χρηματοοικονομικοί δείκτες, οικονομικές καταστάσεις

ABSTRACT

The manipulation of financial statements has been an issue of important concern to regulators and investors. The adoption of International Financial Reporting Standards (IFRS), International Standards on Auditing (ISA) and the subsequent amendments to existing standards aim to improve the quality of financial reporting and to prevent earnings management. IFRS application increased reliability, transparency and comparability of financial statements, mitigating managerial discretion in making subjective estimates. Although IFRS/ISA associated with a reduction in earnings management, their adoption is not the panacea, as accounting quality depends on managers' incentives and efficiency of law enforcement mechanisms.

This paper aims to investigate the effectiveness of IFRS/ISA and auditors' work to ensure that financial statements do not contain misleading information. It examines whether there are significant differences of financial ratios between fraudulent and non-fraudulent firms in order to develop a model for detecting factors associated with falsified financial statements. A sample of 25 companies with non-FFS indicators and a sample of 25 companies with FFS indicators (ASE) for fiscal year 2018 and also 10 variables are used found in international literature as potential predictors of falsified financial statements. Results indicate that companies with high liabilities to assets and receivables to sales are more likely to falsify their financial reporting.

Keywords: manipulation, IFRS/ISA, earnings management, financial ratios, financial statements

Περιεχόμενα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	3
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	3
2.1 Παραποίηση οικονομικών καταστάσεων	3
2.2 Ο ρόλος των ΔΠΧΑ στην μείωση του κινδύνου παραποίησης.....	8
2.3 Ο ρόλος των ελεγκτών	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	13
ΠΑΡΑΠΟΙΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΔΠΧΑ	13
3.1 Διερεύνηση του προφίλ των εταιρειών σε περιπτώσεις παραποίησης.....	13
3.2 Τρόποι παραποίησης	16
3.3 Χρησιμότητα των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Αναφοράς.....	18
3.3.1 ΔΠΧΑ και οφέλη από τον Ν. 4308/14	18
3.3.2 Συμβολή των ΔΠΧΑ στον περιορισμό των πρακτικών παραποίησης	20
3.4 Σημαντικές Αναθεωρήσεις προτύπων για τον περιορισμό της παραποίησης	20
3.4.1 ΔΠΧΑ 9.....	21
3.4.2 ΔΠΧΑ 15.....	22
3.4.3 ΔΠΧΑ 16.....	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	27
ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΛΕΓΚΤΩΝ	27
4.1 Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 240.....	27
4.2 Επαγγελματικός σκεπτικισμός	29
4.3 Μοντέλο ελεγκτικού κινδύνου	30
4.4 Ουσιώδες μέγεθος	31
4.5 Σημαντικότερα Θέματα Ελέγχου και σημαντικές αναθεωρήσεις των ΔΠΕ.....	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	36
ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	36
5.1 Μεταβλητές.....	36
5.2 Μεθοδολογία.....	37
5.3 Αποτελέσματα.....	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	42
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑ	42
Βιβλιογραφικές Πηγές	44

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 2.1: Κύριες κατηγορίες παραβάσεων.....	6
Πίνακας 3.1: Βήματα Αναγνώρισης Εσόδων σύμφωνα με το ΔΠΧΑ 15.....	22
Πίνακας 5.1: Δείγμα εταιρειών.....	38
Πίνακας 5.2: Έλεγχος ισότητας μέσω των τιμών των ανεξάρτητων δειγμάτων.....	40
Πίνακας 5.3: Τελικό υπόδειγμα.....	41

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι οικονομικές καταστάσεις παραμένουν η κυριότερη πηγή πληροφοριών για τους χρήστες, οι οποίοι δεν μπορούν να διασφαλίσουν με απόλυτη βεβαιότητα ότι οι καταστάσεις παρουσιάζουν εύλογα την πραγματική εικόνα της επιχείρησης. Είναι σημαντικό οι οντότητες να παρέχουν διαφανή και αξιόπιστα οικονομικά στοιχεία, ώστε οι χρήστες να ασκούν την προσωπική τους κρίση για την λήψη αμερόληπτων οικονομικών αποφάσεων.

Η παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων απαιτεί την ορθή εφαρμογή των λογιστικών αρχών, όπου συχνά συνοδεύεται από την άσκηση κρίσης της διοίκησης, δημιουργώντας ευκαιρίες για την ενίσχυση της κερδοφορίας των επιχειρήσεων με την αλλοίωση των χρηματοοικονομικών στοιχείων. Ο συνεχής ανταγωνισμός οδηγεί πολλές επιχειρήσεις σε τεχνικές παραποίησης για την συνέχιση της δραστηριότητάς τους. Οι τεχνικές χειραγώγησης των κερδών και οι πρακτικές αναξιόπιστων χρηματοοικονομικών αναφορών μεγεθύνουν την έλλειψη διαφάνειας, ενώ ταυτόχρονα δεν επιτρέπουν την μακροχρόνια ανάπτυξη και την μελλοντική οικονομική ευημερία, καθώς οδηγούν σε βραχυχρόνια θετικά αποτελέσματα.

Δημιουργείται, λοιπόν, η ανάγκη περιορισμού του κινδύνου παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων. Η κρίση του 2008 και η οικονομική ύφεση αύξησαν τα κίνητρα παραποίησης των αποτελεσμάτων, επιφέροντας μια σειρά αλλαγών για την βελτίωση της ποιότητας των οικονομικών καταστάσεων. Η αδιαφάνεια των οικονομικών στοιχείων σε παγκόσμιο επίπεδο δημιούργησε την ανάγκη για την δημιουργία λογιστικών και ελεγκτικών προτύπων υψηλής ποιότητας, μειώνοντας την ασυμμετρία πληροφόρησης του επενδυτικού κοινού. Προς αυτή την κατεύθυνση τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς έχουν ως στόχο την διασφάλιση της ποιότητας των οικονομικών καταστάσεων, εστιάζοντας στην ουσία των επιχειρηματικών συναλλαγών και απαιτώντας την γνωστοποίηση σημαντικού πλήθους πληροφοριών. Για την εναρμόνιση με τις διαρκείς οικονομικές εξελίξεις και τον περιορισμό της αβεβαιότητας του επιχειρησιακού περιβάλλοντος, τα Διεθνή Πρότυπα τροποποιούνται και επαναπροσδιορίζονται με στόχο την συνεχή βελτίωση της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και την διόρθωση προηγούμενων ελλείψεων, που επέτρεπαν πρακτικές αλλοίωσης των καταστάσεων.

Προκειμένου να μειωθεί σε αποδεκτά χαμηλό επίπεδο ο κίνδυνος ουσιωδών σφαλμάτων στις οικονομικές καταστάσεις, οι ελεγκτές οφείλουν να τα εντοπίζουν, συμβάλλοντας στην διαφάνεια και την αξιοπιστία των καταστάσεων. Είναι απαραίτητο να διαπιστώνουν την σοβαρότητα των παραβάσεων και των επιπτώσεών τους προς το συμφέρον των επενδυτών. Καθίσταται καθοριστικής σημασίας η διατήρηση επαγγελματικού σκεπτικισμού κατά την διενέργεια του ελέγχου, έτσι ώστε να αποφευχθεί η αποδοχή εσφαλμένων στοιχείων και να εξεταστεί επιτυχώς ο κίνδυνος ουσιωδών ανακρίβειών λόγω δόλιων λογιστικών πρακτικών.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθεί το φαινόμενο της παραποίησης, η αποτελεσματικότητα των Διεθνών Προτύπων και των ελεγκτικών διαδικασιών για τον περιορισμό της παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων και την μείωση του κινδύνου αλλοίωσης των αποτελεσμάτων. Επιπλέον, θα εξεταστεί ένα δείγμα επιχειρήσεων, μεταξύ των οποίων υπάρχουν σχετικές ενδείξεις παραποίησης ή χαμηλής αποτελεσματικότητας, ώστε να εντοπιστούν τα χαρακτηριστικά τους μέσω αριθμοδεικτών. Η εφαρμογή της ανωτέρω μεθοδολογίας σε ένα δείγμα εταιρειών, οι οποίες εφαρμόζουν σε βάθος χρόνου τα Διεθνή πρότυπα, έχει ως στόχο να βοηθήσει το έργο των ελεγκτών, αλλά και των επενδυτών στην ανίχνευση των ενδείξεων κινδύνου σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον υπό ένα αυστηρό θεσμικό πλαίσιο, το οποίο οφείλει να προσαρμόζεται συνεχώς για την βελτίωση της διαφάνειας.

Στο πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται το θέμα, η δομή και ο σκοπός της εργασίας, καθώς επίσης και η επιδιωκόμενη συνεισφορά της στην βιβλιογραφία.

Στο δεύτερο κεφάλαιο πραγματοποιείται επισκόπηση της βιβλιογραφίας, η οποία αποτέλεσε το κατάλληλο θεωρητικό υπόβαθρο για την διενέργεια της μελέτης, ως προς την παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων και τον ρόλο των Διεθνών προτύπων και των ελεγκτών για τον περιορισμό της.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά των εταιρειών που διέπραξαν απάτη, οι κύριοι τρόποι παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων, ενώ μελετάται και η συνεισφορά των υφιστάμενων και νέων Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Αναφοράς στην μείωση του κινδύνου παραποίησης.

Στο τέταρτο κεφάλαιο επισημαίνεται ο ρόλος του ελεγκτή και η αναγκαιότητα διατήρησης επαρκών ελεγκτικών διαδικασιών για την πρόληψη κινδύνων ουσιωδών σφαλμάτων λόγω απάτης. Επιπλέον, αναφέρεται η χρησιμότητα αναθεωρήσεων Διεθνών Ελεγκτικών Προτύπων για την βελτίωση των δημοσιευμένων πληροφοριών και την ενίσχυση της εμπιστοσύνης των επενδυτών.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η εμπειρική μελέτη ενός δείγματος εταιρειών, το οποίο αποτελείται από επιχειρήσεις με ενδείξεις παραποίησης και χωρίς τις αντίστοιχες ενδείξεις, για την δημιουργία ενός υποδείγματος με την χρήση των κατάλληλων αριθμοδεικτών με στόχο τον εντοπισμό των ενδείξεων κινδύνου παραποίησης.

Στο έκτο και τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της παρούσας μελέτης, οι περιορισμοί της έρευνας και παρατίθενται μελλοντικές προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

2.1 Παραποίηση οικονομικών καταστάσεων

Από τα πρώτα στάδια της κρίσης η ελληνική κυβέρνηση κατάλαβε πως η προσέλκυση ξένων άμεσων και έμμεσων επενδύσεων θα μπορούσε να βοηθήσει την οικονομία να ξεπεράσει την σοβαρότατη επερχόμενη κρίση. Μια σειρά μεταρρυθμίσεων είχε ως στόχο την ανάπτυξη ενός περισσότερο ελκυστικού επιχειρησιακού περιβάλλοντος, περιλαμβάνοντας την φιλελευθεροποίηση των αγορών, την ευελιξία στην αγορά εργασίας, την νέα νομοθεσία περί των επενδύσεων και την μείωση του κόστους παραγωγής (Tsirouridou M. and Spathis C., 2012). Οι επενδυτές, οι οποίοι συμβουλεύονται τις οικονομικές καταστάσεις για την λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων, μπορούν να βασίζονται σε αυτές μόνο στον βαθμό, κατά τον οποίο είναι ακριβείς, σχετικές και αξιόπιστες (T. Ryu and C. Roh, 2007).

Η χρηματοοικονομική απάτη έχει ευρύτατες επιπτώσεις στον χρηματοοικονομικό κλάδο, ενώ μπορεί να οδηγήσει στην αποσταθεροποίηση των οικονομιών, αλλά και να επιφέρει κοινωνικό κόστος (West J. and Bhattacharya M., 2016). Η παραποίηση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων εξακολουθεί να είναι ένα σημαντικό πρόβλημα, το οποίο αφορά το σύνολο των επιχειρήσεων ανεξαρτήτως μεγέθους (Repousis S., 2016), μειώνοντας την χρησιμότητα των δημοσιευμένων οικονομικών στοιχείων και οδηγώντας σε σημαντικές απώλειες για τους επενδυτές και τους πιστωτές (Chen Y. J. et al., 2019). Εκτιμάται ότι αποτελεί το 10% των περιπτώσεων απάτης με μέσο κόστος περίπου \$1 εκ. με τις κύριες κατηγορίες να αφορούν στην πρόωγη αναγνώριση εσόδων, σε χρονικές διαφορές, στην απόκρυψη εξόδων και υποχρεώσεων, σε μη κατάλληλες γνωστοποιήσεις και στην μη κατάλληλη αποτίμηση περιουσιακών στοιχείων (ACFE, 2020).

Η παραποίηση των καταστάσεων για τον Beneish (1999) είναι ένας τρόπος αύξησης των τιμών των μετοχών. Η παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων είναι επιζήμια ποικιλοτρόπως, καθώς υπονομεύει την αξιοπιστία, την ακεραιότητα, την διαφάνεια και την ποιότητα της διαδικασίας σύνταξης των οικονομικών καταστάσεων, θέτει σε κίνδυνο την αντικειμενικότητα και την ακεραιότητα του ελεγκτικού επαγγέλματος (π.χ. Arthur Andersen), μειώνει την αξιοπιστία της ληφθείσας χρηματοοικονομικής πληροφόρησης, επιδρά αρνητικά στην οικονομική ανάπτυξη και ευημερία, οδηγεί σε οικονομική κατάρρευση/πτώχευση ή σημαντικές οικονομικές απώλειες των εμπλεκόμενων εταιρειών και ενθαρρύνει τον κρατικό παρεμβατισμό. Είναι χαρακτηριστικό, για παράδειγμα, πως η απάτη που διαπράχθηκε από την Enron Corporation επέφερε απώλειες περί τα 80 εκατομμύρια στους συμμετοχούσους της εταιρείας (Khanh Nguyen, 2008).

Σύμφωνα με τον Σπαθή (2002), η παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων αναφέρεται στον σκόπιμο χειρισμό στοιχείων τους, όπως υπερτίμηση στοιχείων ενεργητικού, πωλήσεων και κερδών ή υποτίμηση των υποχρεώσεων, εξόδων ή ζημιών, έτσι ώστε να επιτευχθεί το επιθυμητό ύψος τους. Οι χειρισμοί αυτοί έχουν ως αποτέλεσμα τη σημαντική αλλοίωση της ορθής εικόνας των οικονομικών καταστάσεων. Ως μέσα για την πραγματοποίηση των παραποιήσεων αναφέρει ότι χρησιμοποιούνται διάφορες μέθοδοι που περιλαμβάνονται στον όρο δημιουργική λογιστική. Αντίστοιχοι όροι που εστιάζουν στην μεταβολή των αποτελεσμάτων χρήσης, είναι η εξομάλυνσή τους μέσω εσφαλμένων λογιστικών καταχωρήσεων. Όταν τα σφάλματα είναι ουσιώδη και δεν απεικονίζεται η πραγματική εικόνα της επιχείρησης παρατηρείται απάτη, η οποία βλάπτει τους επενδυτές και τους πιστωτές. Η πρόθεση είναι αυτή που διαφοροποιεί την απάτη από το σφάλμα, το οποίο αναφέρεται σε μη σκόπιμες παραλείψεις ή λάθη στις οικονομικές καταστάσεις.

Οι Bai B. et al., (2008) ορίζουν τις παραποιημένες καταστάσεις ως παράτολμες ενέργειες εκ προθέσεως που οδηγούν σε παραπλανητικές και ουσιωδώς εσφαλμένες οικονομικές καταστάσεις. Οι Dechow et al., (2011) ισχυρίζονται ότι είναι ένας οργανωμένος σχεδιασμός κάλυψης της χαμηλής χρηματοοικονομικής απόδοσης της επιχείρησης. Ο Rezaee (2002) αναφέρει πως η παραποίηση των καταστάσεων αφορά την σκόπιμη προσπάθεια των επιχειρήσεων να παραπλανήσουν τους χρήστες, προετοιμάζοντας ουσιωδώς εσφαλμένες οικονομικές καταστάσεις με την παραποίηση ή την παράλειψη καταγραφής σημαντικών συναλλαγών και γνωστοποιήσεων και την χρήση επιθετικών λογιστικών πολιτικών για την χειραγώγηση κερδών.

Τα κυρίαρχα μέσα χειραγώγησης κερδών είναι η χειραγώγηση μέσω των λογιστικών δεδουλευμένων και η χειραγώγηση μέσω των πραγματικών δραστηριοτήτων. Τα δεδουλευμένα αποτελούνται από τα κανονικά, τα οποία προέρχονται από τις κανονικές συναλλαγές της επιχείρησης βάσει των υποχρεωτικών λογιστικών προτύπων και από τα μη κανονικά, στα οποία μπορεί να ασκηθεί η κρίση της διοίκησης για την αλλοίωση των αποτελεσμάτων (Healy P., 1985). Η χειραγώγηση των αποτελεσμάτων μέσω των δεδουλευμένων έγκειται στον τρόπο εφαρμογής των λογιστικών μεθόδων και τον χρόνο αναγνώρισης των συναλλαγών, όπως είναι η πρόωγη αναγνώριση εσόδων, η καθυστέρηση αναγνώρισης εξόδων και η μεταβολή λογιστικών πολιτικών.

Η χειραγώγηση μέσω των πραγματικών δραστηριοτήτων αφορά τις λειτουργικές δραστηριότητες της επιχείρησης. Σύμφωνα με τον Roychowdhury (2006) οι επιχειρήσεις, επιδιώκοντας να αποφύγουν απώλειες και να αυξήσουν τα κέρδη, παρέχουν εκπώσεις για την προσωρινή αύξηση των πωλήσεων, αυξάνουν την παραγωγή για την μείωση του κόστους πωληθέντων και μειώνουν διοικητικές δαπάνες και έξοδα έρευνας και ανάπτυξης για την βελτίωση των περιθωρίων κέρδους και την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων. Άλλες τεχνικές χειραγώγησης κερδών μέσω πραγματικών δραστηριοτήτων, σύμφωνα με την Gunny (2005), περιλαμβάνουν την πώληση παγίων σε συγκεκριμένες περιόδους για την δημιουργία κερδών και την μείωση των τιμών ή την παροχή ευνοϊκότερων όρων πίστωσης για την αύξηση των πωλήσεων.

HGunny (2005) αναφέρει πως η χειραγώγηση των αποτελεσμάτων μέσω των πραγματικών δραστηριοτήτων έχει αρνητική επίδραση στις λειτουργικές ταμειακές ροές και στην μελλοντική ανάπτυξη της επιχείρησης. Εντούτοις, σε μετέπειτα έρευνα εξηγεί πως οι επιχειρήσεις είναι πιθανό να προτιμούν τις πραγματικές δραστηριότητες για την αλλοίωση των καταστάσεων, καθώς η χρήση επιθετικών λογιστικών πρακτικών με την χειραγώγηση μέσω των δεδουλευμένων, είναι ευκολότερο να εντοπιστεί από τους ελεγκτές και ταυτόχρονα δεν υπάρχει πάντοτε η ευελιξία για την επιλογή αυτή (Gunny K., 2010, Enomoto et al., 2012, Sohn B., 2016).

Οι Moisiadou et al. (2012) σε έρευνα που πραγματοποίησαν παραθέτουν ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο ως προς τις γενικές κατηγορίες παραβάσεων στις οικονομικές καταστάσεις των ελληνικών επιχειρήσεων. Οι περισσότερες παραβάσεις εντοπίζονται στις προβλέψεις για επίδικες υποθέσεις, για αποζημίωση του προσωπικού λόγω εξόδου από την υπηρεσία και για οφειλόμενους φόρους και απαιτήσεις του δημοσίου. Η παράλειψη σχηματισμού προβλέψεων έχει ως απότοκο την αύξηση των κερδών και συνεπώς την ωραιοποίηση των δεικτών κερδοφορίας. Εξίσου σημαντικές είναι και οι παραβάσεις που σημειώνονται στα έξοδα με την κεφαλαιοποίηση λειτουργικών εξόδων και την αναβολή λογιστικοποίησης υποχρεώσεων με στόχο να επιτευχθεί αύξηση κερδών. Ακολουθώντας, ο μη υπολογισμός αποσβέσεων ή η χρησιμοποίηση μειωμένων συντελεστών αυξάνει τα αποτελέσματα χρήσης, την καθαρή θέση, αλλά και την αξία των παγίων, παρουσιάζοντας μια αλλοιωμένη εικόνα των στοιχείων του ενεργητικού. Επιπλέον, η πλειονότητα των παραβάσεων στα έσοδα αφορά στην πρόωπη αναγνώριση εσόδων αμφισβητήσιμης ποιότητας, την παράλειψη απαλοιφής ενδοεταιρικών συναλλαγών και απεικόνισης μερισμάτων και την αύξηση των κερδών με την πώληση υποτιμημένων περιουσιακών στοιχείων.

Μια άλλη κατηγορία παραβάσεων είναι η παραποίηση λογαριασμών, οι οποίοι ενώ θα έπρεπε να βαρύνουν τα αποτελέσματα χρήσης εμφανίζονται στο ενεργητικό, επηρεάζοντας με αυτόν τον τρόπο θετικά τα κέρδη. Χαμηλότερο ποσοστό παραβάσεων παρατηρείται στα αποθέματα με την υπερτίμηση τους, την παράλειψη διαγραφής απαξιωμένων υλικών και την αλλαγή της μεθόδου απογραφής, με αποτέλεσμα την αύξηση της αξίας των αποθεμάτων, την μείωση του κόστους πωληθέντων και την αύξηση του μικτού κέρδους. Ακολουθούν, με μικρότερο ποσοστό συχνότητας εμφάνισης, παραβάσεις που σχετίζονται με την μη πραγματική απεικόνιση της αξίας των συμμετοχών και το κόστος παραγωγής. Κατ' ουσίαν έξοδα που θα έπρεπε να βαρύνουν τα αποτελέσματα χρήσης κεφαλαιοποιούνται και μεταφέρονται μέσω των αποθεμάτων στην επόμενη χρήση.

Πίνακας 2.1: Κύριες κατηγορίες παραβάσεων

Κατηγορίες Παραβάσεων	Αριθμός Παραβάσεων	Ποσοστό επί τις %
Προβλέψεις	438	33,46%
Έξοδα	223	17,04%
Αποσβέσεις Παγίων	176	13,45%
Έσοδα	132	10,08%
Λογαριασμοί που εμφανίζονται στο Ενεργητικό, ενώ έπρεπε να βαρύνουν τα Α.Χ.	128	9,78%
Αποθέματα	61	4,66%
Πραγματική αξία συμμετοχών σε επιχειρήσεις	29	2,22%
Κόστος Παραγωγής	10	0,76%
Λοιπές Παραβάσεις	112	8,56%
ΣΥΝΟΛΟ	1309	100,00%

Πηγή: Moisdou et al., (2012)

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε 37 χώρες προέκυψε πως με την υποχρεωτική εφαρμογή των ΔΠΧΑ μειώθηκε η χειραγώγηση κερδών μέσω των δεδουλευμένων. Η προσπάθεια των ρυθμιστικών αρχών να βελτιώσουν την ποιότητα των κερδών, περιορίζοντας τις συνθήκες που επιτρέπουν την άσκηση κρίσης της διοίκησης, οδήγησε τις επιχειρήσεις στην χειραγώγηση μέσω των πραγματικών δραστηριοτήτων (Iripino E. and Parbonetti A., 2011). Συνεπώς παρά την τάση αυστηρής εφαρμογής των Διεθνών Προτύπων δεν ελλείπουν τα κίνητρα παραποίησης των κερδών.

Μια από τις πιο βασικές ιδέες για την απάτη διατυπώθηκε από τον Donald R. Cressey (1973), ο οποίος αναφέρει πως φαινομενικά έμπιστα άτομα μπορούν να γίνουν παραβάτες εάν αντιμετωπίζουν κάποιο σοβαρό οικονομικό πρόβλημα (Huang S. et al., 2017) και πως τα 3 στοιχεία-κλειδιά σε κάθε περίπτωση εσωτερικής απάτης είναι: το κίνητρο, η ευκαιρία και η εκλογίκευση. Το κίνητρο μπορεί να οφείλεται, είτε σε κάποια σημαντική οικονομική ανάγκη, είτε σε προσδοκία πιθανής επαγγελματικής ανέλιξης, είτε σε κάθε είδους πίεση στο εργασιακό περιβάλλον. Η ευκαιρία να διαπράξει κάποιος απάτη περιλαμβάνει την πρόσβαση σε κάθε είδους πληροφορία, σε περιουσιακά στοιχεία και σημαντικά δεδομένα σε πληροφοριακά συστήματα. Η διαδικασία της εκλογίκευσης αφορά κυρίως άτομα χωρίς ηθικές αρχές. Το τελευταίο στοιχείο είναι και το πιο επικίνδυνο, καθώς καθίσταται δύσκολο να υπαχθεί σε έλεγχο από την διοίκηση (Tracy L. Coenen, 2008). Οι Singleton et al. (2010) αναφέρουν πως η πίεση και το κίνητρο απάτης σχετίζονται με γεγονότα που συμβαίνουν στην προσωπική ζωή των ατόμων, όπως οικονομικές δυσκολίες ή τυχόν κίνητρα για αύξηση μισθού με bonus λόγω υψηλής απόδοσης.

Η διοίκηση των εταιρειών συχνά μεταβάλλει το περιεχόμενο των δημοσιευμένων καταστάσεων, προκειμένου να αποκρύψει τον πιθανό χρηματοοικονομικό κίνδυνο ή ακόμη και να μειώσει τις φορολογικές της υποχρεώσεις. Με την αύξηση των επιχειρήσεων που εντάσσονται στο χρηματιστήριο, αυξάνονται συνεχώς οι απαιτήσεις για μεγαλύτερη διαφάνεια, σταθερότητα και για την διάθεση περισσότερων πληροφοριών στις οικονομικές καταστάσεις.

Οι ελεγκτές χρησιμοποιούν εργαλεία, όπως οι αναλυτικές διαδικασίες για τον εντοπισμό ουσιωδών σφαλμάτων, που μπορεί να αποτελούν ενδείξεις παραποίησης οικονομικών στοιχείων και την διερεύνηση των συνθηκών που μαρτυρούν αλλοίωση των οικονομικών καταστάσεων. Η χρήση αυτών των εργαλείων απαιτεί σε κάθε περίπτωση εμπειρία και επαγγελματική κατάρτιση των αναλυτών, καθώς πολύ συχνά η χρήση χρηματοοικονομικών δεικτών και μοντέλων πτώχευσης οδηγούν σε αντικρουόμενα αποτελέσματα, που μπορεί να διαστρεβλώσουν λανθασμένα την εικόνα των επιχειρήσεων.

OSpathis (2002) χρησιμοποίησε 10 χρηματοοικονομικούς δείκτες σε ένα δείγμα παραποιημένων και μη παραποιημένων εταιρειών, σύμφωνα με τις εκθέσεις ελεγκτών και ρυθμιστικών αρχών, για την δημιουργία ενός αποτελεσματικού μοντέλου εντοπισμού παραποιημένων καταστάσεων. Η έρευνα οδήγησε στο συμπέρασμα ότι οι επιχειρήσεις με υψηλούς δείκτες αποθεμάτων προς πωλήσεις, δανεισμού προς το σύνολο ενεργητικού και με χαμηλούς δείκτες τα καθαρά κέρδη προς το σύνολο ενεργητικού και το κεφάλαιο κίνησης προς το σύνολο ενεργητικού είναι περισσότερο επιρρεπείς στην αλλοίωση των οικονομικών καταστάσεων.

Το μοντέλο Beneish (1999), το οποίο αντιπροσωπεύει την αξιοποίηση των βασικών αρχών της εγκληματολογικής λογιστικής, είναι διεθνώς αναγνωρισμένο και έχει αναγνωρίσει με επιτυχία το 71% των πιο γνωστών εταιρικών σκανδάλων. Σύμφωνα με αυτό, μια επιχείρηση που παραποιεί τις καταστάσεις της, χειραγωγώντας τα κέρδη της, παρατηρείται να αναπτύσσεται ταχύτατα, έχει χαμηλή ποιότητα περιουσιακών στοιχείων, μειωμένα περιθώρια κέρδους, υψηλό δανεισμό και υιοθετεί επιθετικές λογιστικές πρακτικές (γρηγορότερη αύξηση απαιτήσεων σε σχέση με αυτή των πωλήσεων, μείωση εξόδων αποσβέσεων κ.α.). Πολλοί αναλυτές, οι οποίοι υιοθέτησαν αυτό το μοντέλο, υποστήριξαν ότι είναι ικανό να εντοπίζει παραποιημένες οικονομικές καταστάσεις (Herawati N., 2015, Repousis S., 2016, MacCarthy J., 2017). Παράλληλα, καθίσταται σαφές ότι οι τεχνικές παραποίησης στοιχείων εξελίσσονται και υιοθετούνται νέες πρακτικές, όπως η πρακτορεία απαιτήσεων (με στόχο την μείωση των απαιτήσεων και την βελτίωση του δείκτη κυκλοφοριακής ταχύτητας απαιτήσεων), για την κάλυψη πιθανών επιδράσεων στις καταστάσεις, δημιουργώντας την ανάγκη ανάπτυξης εξελιγμένων μοντέλων ανίχνευσης ενδείξεων απάτης (Beneish M.D. et al., 2013).

Σε έρευνα, που χρησιμοποιήθηκαν 51 χρηματοοικονομικοί δείκτες για τον εντοπισμό ενδείξεων απάτης, διαπιστώθηκε ότι οι δείκτες κερδοφορίας, ρευστότητας και δραστηριότητας ήταν περισσότερο αποτελεσματικοί στην ανίχνευση παρατυπιών, υποδεικνύοντας την τάση των επιχειρήσεων αυτών για συνεχή ανάπτυξη (Kanapickiene R. and Z. Grundiene, 2015), ενώ και οι δείκτες μόχλευσης αποτελέσαν προσδιοριστικούς παράγοντες παραποίησης (Zainudin E. M. and Hashim H. A., 2016).

Η αβεβαιότητα που δημιουργεί η επαλήθευση εκτιμήσεων της αξίας στοιχείων που έχουν καταμετρηθεί στην εύλογη αξία, οδήγησε σε μια έρευνα με σκοπό να εξετάσει την σχέση μεταξύ των παραποιημένων καταστάσεων και της επιλογής της εύλογης αξίας. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι υπάρχει θετική σχέση μεταξύ τους, καθώς δείχνουν ότι συνεχίζουν να αυξάνονται τα φαινόμενα παραποίησης λογιστικών

στοιχείων με την εφαρμογή της εύλογης αξίας (Alaryan L. A., 2014). Ωστόσο, παρά την θεωρητική βάση υπολογισμού της αξίας των στοιχείων, είναι ευρέως γνωστή η συμβολή της εύλογης αξίας στην διαφάνεια των οικονομικών καταστάσεων. Γίνεται, έτσι, εύκολα κατανοητή η σημασία του ρόλου του ελεγκτή, ο οποίος θα πρέπει να εξετάζει εκτεταμένα τις λογιστικές πρακτικές που ακολουθούνται και τον βαθμό αβεβαιότητας των εκτιμήσεων.

Ένα σημαντικό πρόβλημα ως προς τις χρηματοοικονομικές αναφορές αποτελούν οι *αναμορφώσεις*, οι οποίες είναι απότοκο ουσιωδών σφαλμάτων, που ανακαλύπτονται μετά την έκδοση των καταστάσεων. Οι αναμορφώσεις μπορεί να είναι αποτέλεσμα παραποίησης ή σφαλμάτων, όπως η παρερμηνεία λογιστικών κανόνων. Παρά το γεγονός ότι μπορεί αυτά τα σφάλματα να μην είναι σκόπιμα, η ποιότητα και η επάρκεια των ελεγκτικών διαδικασιών τίθενται υπό αμφισβήτηση (Kalbers L., 2009).

Η ποιότητα της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης είναι απαραίτητη συνθήκη για μια αποτελεσματική χρηματιστηριακή αγορά. Από την άλλη, οι αναμορφώσεις των οικονομικών καταστάσεων είναι συχνά μια άμεση παραδοχή της διοίκησης για λανθασμένες λογιστικές πολιτικές και παραποίηση των καταστάσεων. Οι αναμορφώσεις παρουσιάζουν διορθώσεις προηγούμενων καταστάσεων, οι οποίες αφορούν συνήθως λογιστικές παραποιήσεις προηγούμενων χρήσεων, αποτελώντας σημαντική ένδειξη της χαμηλής ποιότητας των γνωστοποιήσεων προηγούμενων περιόδων. Συνέπειες των αναμορφώσεων αποτελούν η μείωση της απόδοσης των μετοχών, η αύξηση του κόστους κεφαλαίου και η αβεβαιότητα ως προς την εγκυρότητα των καταστάσεων, που εκδηλώνεται συνήθως από την τροποποιημένη ελεγκτική γνώμη (Firth M. et al., 2010).

2.2 Ο ρόλος των ΔΠΧΑ στην μείωση του κινδύνου παραποίησης

Η επιβολή των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων στοχεύει στην διευκόλυνση της ροής κεφαλαίου με την αύξηση της εμπιστοσύνης των επενδυτών και στην βελτίωση της συγκρισιμότητας των οικονομικών καταστάσεων. Οι έρευνες γενικά δείχνουν ότι υπάρχει βελτίωση στην ποιότητα της λογιστικής πληροφόρησης, όταν η επιβολή των Προτύπων είναι αυστηρή και δεν διακρίνονται αλλαγές στα κίνητρα των επιχειρήσεων (Zeghal D. et al, 2012). Στόχος των ΔΠΧΑ είναι η βελτίωση της διαφάνειας και της συγκρισιμότητας των καταστάσεων και είναι πιθανό να μειώνουν σταδιακά σε μεγάλο βαθμό την διακριτική ευχέρεια της διοίκησης να παραποιεί τα κέρδη και την δυνατότητα χρήσης εναλλακτικών λογιστικών πρακτικών (Barth M. et al., 2008; Chen H. et al., 2010). Η ενδυνάμωση των Διεθνών Προτύπων αποτελεί συχνά επιτακτική ανάγκη για τον περιορισμό παραποίησης της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης.

Αν και οι εσωτερικές υποδομές στην Ελλάδα δεν ήταν προετοιμασμένες για την εφαρμογή των Διεθνών Προτύπων, η υιοθέτησή τους αύξησε την αξιοπιστία των οικονομικών καταστάσεων (Ballas et al., 2010). Ταυτόχρονα, όπως αναφέρουν και οι PopeandMcleay (2011) τα ΔΠΧΑ δεν αποτελούν αυτοτελώς την πανάκεια των παραβάσεων, όπως θα ήλπιζαν οι ρυθμιστικές αρχές, αλλά αποτελούν ένα πολύ σημαντικό συστατικό που καθορίζει την αποτύπωση των οικονομικών καταστάσεων. Τα υπόλοιπα συστατικά περιλαμβάνουν τα προσωπικά κίνητρα των διοικήσεων και την ποιότητα της εσωτερικής υποδομής της επιχείρησης, που διασφαλίζει την ποιότητα καταγραφής των χρηματοοικονομικών αναφορών.

Η υιοθέτηση των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Αναφοράς σύμφωνα με τους Spathis H.etal., (2010) επιδρά στους χρηματοοικονομικούς δείκτες, λόγω της αναγνώρισης στοιχείων στην εύλογη αξία και των αυστηρότερων απαιτήσεων, αυξάνοντας την συνέπεια των οικονομικών καταστάσεων και την ποιότητα της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης. Η έρευνα, η οποία πραγματοποιήθηκε σε δείγμα 38 εταιρειών, έδειξε ότι οι δείκτες ρευστότητας ήταν χαμηλότεροι με την εισαγωγή των ΔΠΧΑ, γεγονός που μαρτυρά πως τις προηγούμενες χρήσεις αναγνωρίζονταν περισσότερα περιουσιακά στοιχεία ή αποτυπώνονταν σε υψηλότερες αξίες. Επιπλέον, ο δείκτης ταμειακής ρευστότητας εμφανίζεται χαμηλότερος, καθώς μέσω των Διεθνών Προτύπων αναγνωρίζονται περισσότερες υποχρεώσεις ή καταγράφονται σε υψηλότερες αξίες. Ομοίως, οι δείκτες αποδοτικότητας και οι δείκτες βιωσιμότητας ήταν υψηλότεροι πριν την υιοθέτηση των Προτύπων.

Έρευνα που διεξήχθη το 2013 στην Ελλάδα, χρησιμοποιώντας ένα δείγμα 101 εταιρειών και ως ένδειξη παραποίησης την σχέση μεταξύ καθαρών εσόδων και ταμειακών ροών, δείχνει ότι η εφαρμογή των ΔΠΧΑ συνεισφέρει στην μείωση χειραγώγησης κερδών, την μεγαλύτερη αξιοπιστία των δημοσιευμένων λογιστικών στοιχείων και την βελτίωση της ποιότητας ελέγχου (Dimitropoulos E. etal., 2013). Όπως αναφέρουν οι Ahmed et al. (2012), όταν πραγματοποιείται χειραγώγηση κερδών μέσω των δεδουλευμένων αποκλίσεων των μεταβολών είναι μεγαλύτερες στις ταμειακές ροές σε σχέση με τα καθαρά έσοδα και έτσι η εμφάνιση χαμηλότερων τιμών του δείκτη τυπικής απόκλισης καθαρών εσόδων προς την τυπική απόκλιση των ταμειακών ροών υποδεικνύει εξομάλυνση κερδών.

Οι Ferentinou A. και Anagnostopoulou S. (2014) σε έρευνά τους εξέτασαν τις ενδείξεις παραποίησης για ένα σύνολο εταιρειών και διαπίστωσαν πως μετά την υποχρεωτική εφαρμογή των ΔΠΧΑ μειώθηκε η χρήση δεδουλευμένων για την παραποίηση των καταστάσεων και αυξήθηκε η χρήση των πραγματικών δραστηριοτήτων, λόγω των επιβεβλημένων κανόνων, οι οποίοι περιορίζουν την ευχέρεια της διοίκησης να ασκήσει την κρίση της για την ικανοποίηση επιχειρησιακών κινήτρων. Παρόμοια έρευνα, η οποία υποστηρίζει πως η εισαγωγή των ΔΠΧΑ μειώνει σημαντικά την χειραγώγηση κερδών, αναφέρει ακόμη πως το νομικό σύστημα, η ενίσχυση του ελέγχου και η αποτελεσματικότητα του διοικητικού συμβουλίου μπορούν να περιορίσουν την ωφελμιστική συμπεριφορά της διοίκησης (Kouki A., 2018). Η υιοθέτηση των ΔΠΧΑ δεν διασφαλίζει μεμονωμένα την διαφάνεια στις οικονομικές καταστάσεις, καθώς είναι απαραίτητη και η διατήρηση

ισχυρού κώδικα εταιρικής διακυβέρνησης και υψηλής ποιότητας ελέγχου (Mongrut S. and Winkelried D., 2019).

Αντίθετα ο DoukakisL. (2014) ερευνώντας δείγμα από 22 ευρωπαϊκές χώρες διαπιστώνει πως η εισαγωγή των Προτύπων δεν επέφερε σημαντική μείωση στην χειραγώγηση κερδών, είτε μέσω των δεδουλευμένων, είτε μέσω πραγματικών δραστηριοτήτων. Ομοίως, οι VedranC. etal. (2016) βρίσκουν ότι οι αλλαγές των προτύπων και η έλλειψη σαφών ερμηνευτικών οδηγιών επιτρέπουν μεγαλύτερη ευελιξία στην επιλογή λογιστικών πολιτικών και επιμετρήσεων, οδηγώντας σε αύξηση της χειραγώγησης κερδών. Καθίσταται σαφές ότι η αποτελεσματικότητα εφαρμογής των Προτύπων και η συμμόρφωση των επιχειρήσεων συνδέεται άρρηκτα και με τους εποπτικούς μηχανισμούς των κρατών και το θεσμικό και νομικό τους υπόβαθρο.

2.3 Ο ρόλος των ελεγκτών

Η παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων ενέχει το στοιχείο του δόλου, το οποίο χαρακτηρίζεται από την σκόπιμη παραπλάνηση του επενδυτικού κοινού. Ο ελεγκτής οφείλει να διενεργεί τις απαραίτητες ελεγκτικές διαδικασίες με ακεραιότητα, αντικειμενικότητα, εχεμύθεια, επαγγελματική επιμέλεια και επαγγελματική συμπεριφορά, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η ποιότητα της εργασίας του (Γαγάνης Χ., Ζοπουνίδης Κ., 2008). Διατηρεί ως πρωταρχικό του στόχο την διασφάλιση, ότι οι οικονομικές καταστάσεις απεικονίζουν εύλογα την πραγματική αξία και εικόνα της υπό εξέταση επιχείρησης, διενεργώντας ελεγκτικές διαδικασίες κυρίως σε επίπεδο ισχυρισμών.

Σύμφωνα με τους Χ. Σπαθή και Α. Τσακλάγκανο (2015) ο εξωτερικός έλεγχος σήμερα έχει αναχθεί στην περιωπή ενός λειτουργήματος, συμβάλλοντας στην διαύγεια των οικονομικών συναλλαγών με τον εντοπισμό ουσιωδών σφαλμάτων. Αντίστοιχα, και οι Π. Ταχυνάκης και Χ. Νεγκάκης (2017) αναφέρουν πως οι ελεγκτές οφείλουν να προσδιορίσουν κατά πόσο οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις παρέχουν μια αληθινή εικόνα της ελεγχόμενης επιχείρησης. Κατά τον έλεγχο τους έχουν ευθύνη να εντοπίσουν την παραποίηση στοιχείων ή λαθεμένες δηλώσεις και εν συνεχεία να διερευνήσουν τις συνθήκες για την ύπαρξη ή όχι απάτης. Προκειμένου να προσπελάσουν τις στρατηγικές απόκρυψης της, έχουν καθήκον να σχεδιάσουν και να διεξάγουν έναν έλεγχο με τέτοιο τρόπο, ώστε να υπάρχει μια λογική προσδοκία ανίχνευσης ουσιαστικών λανθασμένων στοιχείων που προκύπτουν από την απάτη.

Σύμφωνα με τους SmetD., A. Mention (2010), η αποτελεσματική διαχείριση του επιχειρησιακού κινδύνου είναι απαραίτητη για την κάθε σύγχρονη επιχείρηση. Οι ελεγκτές χρησιμοποιούν το μοντέλο ελεγκτικού κινδύνου, προσπαθώντας να περιορίσουν τον κίνδυνο σε αποδεκτά χαμηλό επίπεδο και να εντοπίζουν τον κίνδυνο

ουσιώδους σφάλματος, διατηρώντας επαγγελματικό σκεπτικισμό καθ' όλη την διάρκεια της ελεγκτικής διαδικασίας.

Οι Tsipouridou M. και ο Spathis C. (2012) εξέτασαν τον ρόλο των ελεγκτών ως προς την αποδοχή των συμπεριφορών χειραγώγησης των αποτελεσμάτων μετά την υιοθέτηση των ΔΠΧΑ με την χρήση των μη κανονικών δεδουλευμένων και το είδος της ελεγκτικής γνώμης. Η ανάλυση δείχνει ότι οι ελεγκτές ανεξάρτητα από το μέγεθος της ελεγκτικής εταιρείας δεν είχαν την τάση και το κίνητρο να αποτρέψουν την διαχείριση κερδών. Η οικονομική σχέση των ελεγκτών με τους πελάτες οδηγεί στην ωφελιμιστική συμπεριφορά των πρώτων. Η συμπεριφορά αυτή ενισχύεται σε οικονομίες με αδύναμες εποπτικές αρχές και μικρή αγορά. Η έλλειψη ανεξαρτησίας των ελεγκτών είναι περισσότερο εμφανής σε περιόδους οικονομικής δυσχέρειας, καθώς οι αμοιβές των ελεγκτών είναι χαμηλότερες και η ανάγκη διατήρησης των πελατών τους είναι μεγαλύτερη (Ettredge M. et al., 2017).

Σε άλλη έρευνα τους εξέτασαν την σχέση μεταξύ της ελεγκτικής γνώμης και της χειραγώγησης κερδών βάσει των μη κανονικών δεδουλευμένων, διαχωρίζοντας το δείγμα των εισηγμένων εταιρειών σε αυτές, όπου διατυπώθηκε γνώμη με επιφύλαξη λόγω αβεβαιότητας της συνέχισης της δραστηριότητάς τους και σε αυτές, τις οποίες διατυπώθηκε γνώμη με επιφύλαξη για άλλους λόγους. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι *δεν επηρεάζεται το είδος της ελεγκτικής γνώμης*, όταν υπάρχουν ενδείξεις χειραγώγησης κερδών. Οι ελεγκτές δεν ενημερώνουν τους χρήστες των καταστάσεων για τα μελλοντικά επιχειρησιακά προβλήματα των επιχειρήσεων με υψηλά μη κανονικά δεδουλευμένα, επειδή δεν έχουν την απαραίτητη εσωτερική πληροφόρηση. Ακόμη, η απόφαση περί συνέχισης της δραστηριότητας των επιχειρήσεων εξαρτάται από τα χρηματοοικονομικά χαρακτηριστικά τους, όπως η χαμηλή απόδοση, οι προηγούμενες ζημιές, το είδος της ελεγκτικής γνώμης του προηγούμενου έτους, αλλά και το μέγεθος της εταιρείας (Tsipouridou M. and Spathis C., 2014). Αν και οι ελεγκτές έχουν κίνητρα να διατηρήσουν την ανεξαρτησία τους, ενδέχεται να υπάρχουν παράγοντες που θέτουν σε κίνδυνο την ποιότητα του ελεγκτικού τους έργου. Ωστόσο, μελέτες υποδεικνύουν ότι η ποιότητα του ελέγχου συνδέεται με την μείωση της χειραγώγησης κερδών (Alzoubi E.S.S., 2018, Lin J. and Hwang M., 2010). Οι επιχειρήσεις με υψηλά μη κανονικά δεδουλευμένα λαμβάνουν κατά κύριο λόγο τροποποιημένη ελεγκτική γνώμη και η ποιότητα του ελέγχου αμβλύνει τις επιπτώσεις της χειραγώγησης κερδών (Imen F. and Anis J., 2020).

Οι χρήστες των οικονομικών καταστάσεων έχουν ασκήσει κριτική στην φύση των τυποποιημένων εκθέσεων ελέγχου, οι οποίες δεν προσέφεραν σημαντική αξία πληροφόρησης ως προς τις ελεγκτικές διαδικασίες που οδηγούσαν τον ελεγκτή στην έκφραση γνώμης που διατύπωνε (Cordos G. S. and Fülöp M. T., 2015). Οι αλλαγές στην έκθεση ελέγχου του ελεγκτή έχουν ως στόχο να παρέχουν περισσότερο σχετική πληροφόρηση στους χρήστες των οικονομικών καταστάσεων και να ενισχύσουν την ποιότητα των διατυπώσεων του ελεγκτή. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τους Li H. et al. (2018) διαπιστώθηκε ότι η υιοθέτηση των αναθεωρημένων ελεγκτικών προτύπων και του νέου ΔΠΕ 701 (Σημαντικότερα Θέματα Ελέγχου) *βελτιώνει την ποιότητα του ελέγχου*, καθώς μειώνονται σημαντικά τα μη κανονικά δεδουλευμένα, ενώ σύμφωνα με τους Gutierrez E. et al. (2018) δεν εντοπίζονται ουσιώδεις αλλαγές ως προς την ποιότητα ελέγχου. Οι Kachelmeier et al. (2017) υποστηρίζουν ότι η

γνωστοποίηση των σημαντικότερων θεμάτων ελέγχου αποτελεί ένδειξη πολύπλοκων και δύσκολων ελεγκτικών ζητημάτων για τους χρήστες των οικονομικών καταστάσεων και συνεπώς ενδέχεται να μειώνει την ευθύνη των ελεγκτών για τα υποκείμενα ουσιώδη σφάλματα στα θέματα αυτά. Ταυτόχρονα αναμένεται να αυξηθούν οι ελεγκτικές αμοιβές, είτε επειδή απαιτείται εντατικότερη ελεγκτική προσπάθεια για τις επιπρόσθετες γνωστοποιήσεις σημαντικών θεμάτων, είτε επειδή οι ελεγκτές ενεργούν στρατηγικά, για να αυξήσουν το προσωπικό τους όφελος (Lietal., 2018).

Πολλοί χρήστες των οικονομικών καταστάσεων παρερμηνεύουν το περιεχόμενο των εκθέσεων ελέγχου, θεωρώντας ότι η έκφραση γνώμης χωρίς επιφύλαξη για τις καταστάσεις αποτελεί απόδειξη της υγιούς χρηματοοικονομικής κατάστασης της οντότητας, αγνοώντας την ύπαρξη των ενδογενών κινδύνων ως προς τα ουσιώδη σφάλματα. Η βελτίωση των απαιτήσεων των ελεγκτικών προτύπων προσδοκάται να μειώσει το χάσμα επικοινωνίας μεταξύ των χρηστών και των ελεγκτών. Τα αναθεωρημένα ελεγκτικά πρότυπα βοηθούν τον ελεγκτή να εστιάσει σε σημαντικές περιοχές του ελέγχου, όπως η δυνατότητα συνέχισης της δραστηριότητας, η βελτίωση της ποιότητας ελέγχου με την γνωστοποίηση των σημαντικών θεμάτων και η διατήρηση επαγγελματικού σκεπτικισμού (Appolos N. etal., 2016).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΑΡΑΠΟΙΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΔΠΧΑ

3.1 Διερεύνηση του προφίλ των εταιρειών σε περιπτώσεις παραποίησης

Η παγκόσμια οικονομική πραγματικότητα έχει υποστεί πολλές περιπτώσεις παραποιημένων οικονομικών καταστάσεων και αποτυχίας των ελεγκτικών διαδικασιών, που έχουν προκαλέσει ανησυχία και έλλειψη αξιοπιστίας στην χρηματοοικονομική αγορά. OSoltaniB. (2014) θέλοντας να διερευνήσει το θεωρητικό πλαίσιο της εταιρικής απάτης, εξέτασε τις 6 σημαντικότερες περιπτώσεις εταιρικών σκανδάλων (Enron, WorldCom, HealthSouth, Parmalat, RoyalAhold, Vivendi). Αναφέρει ως πιθανούς λόγους απάτης την έλλειψη ηθικής εταιρικής κουλτούρας, τον τρόπο εταιρικής διακυβέρνησης, τις πιέσεις της αγοράς, το σύστημα εσωτερικού ελέγχου, το προσωπικό συμφέρον και την παραποίηση των χρηματοοικονομικών αναφορών. Σύμφωνα και με τον Kaptein (2010), υπάρχει σημαντική ανησυχία για την ηθική συμπεριφορά των επιχειρήσεων, στην οποία εστιάζουν και οι ρυθμιστικές αρχές.

Επιπλέον, ο τρόπος διοίκησης των ανώτερων στελεχών αντανακλά την φύση του επιχειρησιακού περιβάλλοντος, την ανάγκη ενίσχυσης της ανεξαρτησίας, την ύπαρξη ανταγωνιστικότητας και την τάση για την εφαρμογή ενός κατάλληλου κώδικα ηθικής. Διαφαίνεται ότι η επιχειρησιακή κουλτούρα ενός οργανισμού επιδρά στην ακεραιότητα των διαδικασιών αποτύπωσης των λογιστικών γεγονότων. Παράλληλα, οι συνεχείς αυξήσεις των τιμών των μετοχών και οι συνεπακόλουθες πιέσεις που ασκεί η αγορά συνδέονται άμεσα με την επιθυμία των επιχειρήσεων να ικανοποιήσουν τις μη ρεαλιστικές προσδοκίες των επενδυτών και των αναλυτών. Η τεχνητή αυτή πραγματικότητα και η εξομάλυνση κερδών επηρεάζουν και την απόδοση των ελεγκτών, οι οποίοι σε πολλές περιπτώσεις δεν καταφέρνουν να προειδοποιήσουν εγκαίρως το επενδυτικό κοινό, είτε επειδή παραπλανήθηκαν, είτε επειδή δεν ακολούθησαν τις κατάλληλες ελεγκτικές διαδικασίες.

Οι πρόσφατες χρηματοοικονομικές κρίσεις παρέχουν στοιχεία σημαντικών «κενών προσδοκιών», μεταξύ συμμετεχόντων (stakeholders) και διοίκησης, οδηγώντας στην μείωση της αξιοπιστίας των οικονομικών καταστάσεων και της αποτελεσματικότητας των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου. Ταυτόχρονα, η χειραγώγηση κερδών που πραγματοποιείται από στελέχη, τα οποία υποκινούνται από οικονομικά κίνητρα, αποτελεί ένα σημαντικό θέμα επίλυσης της επιχειρησιακής διακυβέρνησης.

Η Enron υπήρξε η 7^η πιο κερδοφόρα εταιρεία στην Αμερική, εισχωρώντας στην αγορά του φυσικού αερίου και της ηλεκτρικής ενέργειας. Στα τέλη του 2000 η χρηματιστηριακή αξία της ήταν περί τα 75 δις, ενώ η λογιστική της αξία περί τα 11 δις δολάρια, δημιουργώντας τις πρώτες ενδείξεις παραποιημένων λογιστικών πρακτικών. Σύντομα αποκαλύφθηκε ότι η εταιρεία δεν συμπεριελάμβανε στις ενοποιημένες οικονομικές της καταστάσεις τις εταιρείες ειδικού σκοπού (SPEs), προκειμένου να μην λογιστικοποιούνται οι απώλειες και οι υποχρεώσεις της, ενώ παράλληλα αναγνώριζε πωλήσεις πριν πραγματοποιηθούν, δεν αποτιμούσε κατάλληλα τις συμμετοχές της και δεν εμφάνιζε στις οικονομικές της καταστάσεις τις χρηματοοικονομικές μισθώσεις, υποεκτιμώντας τα λειτουργικά της έξοδα.

Η WorldCom επικράτησε στην χρηματιστηριακή αγορά, ως η δεύτερη σε μέγεθος εταιρεία τηλεπικοινωνιών στην Αμερική, ενώ εξελίχθηκε σε ένα από τα μεγαλύτερα λογιστικά σκάνδαλα, αποκαλύπτοντας στις αρχές του 2002 την υπερτίμηση των κερδών κατά 3,8 δις, κεφαλαιοποιώντας δαπάνες στις οικονομικές της καταστάσεις. Αντίστοιχα, η εταιρεία HealthSouth, η οποία παρείχε ιατρικές υπηρεσίες, παρουσίαζε ουσιωδώς εσφαλμένες καταστάσεις, αυξάνοντας τα έσοδα κατά 1,4 δις, ενώ και η Parmalat χειραγωγούσε τα κέρδη της, υποεκτιμώντας υποχρεώσεις αξίας 14,6 δις δολαρίων και καταχωρώντας εικονικές πωλήσεις. Πριν την κατάρρευσή της, το 2003, η RoyalAhold είχε φαινομενικά σημαντική παρουσία στην αγορά των τροφίμων, παρουσιάζοντας το 2002 στα ενοποιημένα της αποτελέσματα καθαρές πωλήσεις αξίας 62,7 δις, ενώ παραποιούσε τα αποτελέσματα αναγνωρίζοντας έσοδα από πώληση ακινήτων ως λειτουργικά έσοδα. Ενώ στις αρχές του 1999 ο όμιλος Vivendi παρουσίαζε λειτουργικά έσοδα 2,3 δις, στις αρχές του 2002 παρουσίαζε αρνητικές ταμειακές ροές, υποδεικνύοντας αδυναμία αποπληρωμής των δανειακών της υποχρεώσεων αξίας 37 δις, αποτελώντας σημαντική ένδειξη παραποίησης λογιστικών γεγονότων.

Είναι αρκετά δύσκολο να εντοπίσει κάποιος το κίνητρο απάτης σε πιθανά σφάλματα. Συχνά, προσδιορίζονται όταν προκύπτουν άμεσα ή έμμεσα οφέλη για το συναλλασσόμενο. Τα κίνητρα στρέβλωσης των καταστάσεων μπορεί να είναι είτε προσωπικά (bonus, αύξηση μισθών), είτε να θεωρούνται επιβεβλημένα από τα στελέχη για την ικανοποίηση των προσδοκιών των οικονομικών αναλυτών. Ερευνώντας τον τρόπο λειτουργίας των παραπάνω εταιρειών παρατηρείται συνολικά ανήθικη συμπεριφορά των ανώτερων στελεχών, οι οποίοι κατά κανόνα επωφελήθηκαν από πακέτα παροχών βάσει στόχων. Η διοίκησή τους υιοθέτησε επιθετικές λογιστικές πρακτικές, καθώς η αγορά διατηρούσε υψηλές απαιτήσεις. Γίνεται εμφανής η ύπαρξη σημαντικών αδυναμιών ως προς την πλήρη γνωστοποίηση των λογιστικών γεγονότων, την ανεξαρτησία των ελεγκτών, την αποτελεσματικότητα εφαρμογής των κανονισμών των ρυθμιστικών αρχών και του συστήματος εσωτερικού ελέγχου.

Οι πιο συνήθεις όροι που χρησιμοποιούνται για την παραποίηση των καταστάσεων είναι η δημιουργική λογιστική και η χειραγωγή κερδών, η οποία εκμεταλλεύεται τα ερμηνευτικά «κενά» των κανονισμών και των προτύπων για την παρουσίαση των καταστάσεων προς όφελος των επιδιωκόμενων στόχων των επιχειρήσεων. Σύμφωνα με τον Baralexis (2004) υπάρχουν ορισμένοι παράγοντες που ενισχύουν την παραποίηση των καταστάσεων:

- η ενθάρρυνση παραποίησης λόγω νομοθετικών «κενών»
- η κακή χρηματοοικονομική απόδοση
- η ανάγκη συγκέντρωσης κεφαλαίων
- η έλλειψη εταιρικής διακυβέρνησης και
- η ελλιπής γνώση λογιστικής των χρηστών

Τα λογιστικά σκάνδαλα είναι ενδεικτικά της παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων. Η δημιουργική λογιστική εκμεταλλεύεται την ευελιξία του ρυθμιστικού συστήματος και χρησιμοποιεί την απάτη, για να υπηρετήσει τα συμφέροντα των εταιρειών. Είναι πιο πιθανό να συμβεί όταν μια εταιρεία αντιμετωπίζει οικονομικές δυσκολίες. Για τον περιορισμό της απαιτείται αποτελεσματικό σύστημα εσωτερικού ελέγχου, ανεξαρτησία ελεγκτών και διαχωρισμός καθηκόντων.

Πολλοί φυσικά αναρωτιούνται γιατί συμβαίνουν εταιρικά σκάνδαλα και γιατί δεν υπάρχει η απαραίτητη πρόληψη για την καταστολή τέτοιων φαινομένων. Πολύ συχνά συμπεραίνουμε πως ακόμη και εάν οι επιχειρήσεις διατηρούν επαρκή συστήματα, ώστε να διασφαλίζουν ότι οι συναλλαγές καταγράφονται με ακρίβεια και πως οι πρότυπες πολιτικές και διαδικασίες είναι φαινομενικά άρτιες και κατάλληλες, ώστε να φέρουν στο φως πιθανά σφάλματα που ανακύπτουν, δεν είναι ικανές να αποκαλύψουν σε κάθε περίπτωση τυχόν απάτη (Jones,2010). Φυσικά υπάρχει σημαντική εξέλιξη ως προς τον αγώνα κατά της απάτης με τις περισσότερες εταιρείες να συμμορφώνονται με τον νόμο Sarbanes-Oxley, αν και τα μέτρα που λαμβάνονται δεν είναι κατάλληλα σχεδιασμένα για την αποτροπή της πραγματικής απάτης.

Οι υπεύθυνοι των ρυθμιστικών αρχών εμπλέκονται σε μια διαρκή μάχη με τις τεχνικές αυτές. Οφείλουν να ελέγχουν αν οι οικονομικές καταστάσεις παρουσιάζουν μια εύλογη και αληθή εικόνα της επιχείρησης, ενώ η δημιουργική λογιστική αποτελεί σημαντικότατο εμπόδιο. Ταυτόχρονα, απαιτείται η διαρκής και επαρκής ανεξαρτησία των ελεγκτών. Είναι γνωστό πως από την δεκαετία του 1990 η πλειονότητα των εσόδων των ελεγκτικών εταιρειών προέρχεται από συμβουλευτικές, παρά από ελεγκτικές υπηρεσίες. Η διαπίστωση αυτή έγινε περισσότερο έντονη μετά την κατάρρευση της Arthur Andersen, καθώς τα έσοδα συμβουλευτικών υπηρεσιών από την Enron υπερέβαιναν τα έσοδα των ελεγκτικών υπηρεσιών. Ωστόσο, η στρέβλωση των καταστάσεων είναι δύσκολο να ανιχνευθεί, καθώς είναι θέμα ερμηνείας λογιστικών κανόνων και αρχών.

Έρευνες της KPMG δείχνουν ότι η διαχείριση κινδύνου απάτης αποκτά μεγαλύτερη σημασία για τις επιχειρήσεις, οι οποίες εστιάζουν περισσότερο στην «εικόνα» και την φήμη τους. Αντίστοιχες έρευνες της Ernst & Young εκτιμούν πως δαπανώνται ολοένα και μεγαλύτερα ποσά ως προς την βελτιστοποίηση των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου. Αν και διαφαίνεται ότι σημειώνεται σημαντική πρόοδος ως προς την αποτροπή εσωτερικής απάτης, υπάρχουν πολύ λίγα στοιχεία που να αποδεικνύουν πως όντως έχει μειωθεί.

3.2 Τρόποι παραποίησης

Οι κύριες στρατηγικές παραποίησης των καταστάσεων για την αύξηση των κερδών σύμφωνα με τον Jones (2010) αφορούν κυρίως:

- την αύξηση εσόδων,
- την μείωση εξόδων,
- την αύξηση κεφαλαίων,
- την μείωση υποχρεώσεων
- και την αύξηση των λειτουργικών ταμειακών ροών.

Η αύξηση των εσόδων μπορεί να επιτευχθεί μέσω της *πρόωρης αναγνώρισης εσόδων, της πρόσθεσης μη λειτουργικών κερδών σε λειτουργικά κέρδη, της αναγνώρισης των δανείων και των συμβάσεων ανταλλαγής υποχρεώσεων (swaps) ως πωλήσεις.*

Σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς η ουσία υπερέχει του τύπου και συνεπώς τα έσοδα πρέπει να αναγνωρίζονται όταν καθίστανται δεδουλευμένα. Η αναγνώρισή τους πριν την ολοκλήρωση της συναλλαγής και την μεταφορά των ουσιαστικών κινδύνων και ωφελειών αποτελεί μέσο χειραγώγησης κερδών για την βελτίωση της εικόνας των χρηματοοικονομικών καταστάσεων.

Καθώς τα δάνεια και οι πωλήσεις αντίστοιχα πιστώνονται υπάρχει περιθώριο χρησιμοποίησης δημιουργικής λογιστικής. Για παράδειγμα, μια κατασκευαστική εταιρεία στην Βρετανία αντιμετώπιζε λογιστικά τα δάνεια ως πωλήσεις και αργότερα ισχυρίστηκε ότι δανειοδοτούσε πελάτες της για να αγοράσουν τα προϊόντα της. Αντίστοιχα και η Enron αντιμετώπιζε δάνεια εμπορικών τραπεζών ως προπληρωμές συμβολαίων. Επιπλέον, οι *συμβάσεις ανταλλαγής υποχρεώσεων (swaps)*, που αφορούν την ανταλλαγή δύο προϊόντων μεταξύ δύο μερών σε προκαθορισμένες τιμές για την αντιμετώπιση του χρηματοοικονομικού κινδύνου, μπορεί να αντιμετωπιστούν σε όρους δημιουργικής λογιστικής ως πωλήσεις.

Τα κυρίαρχα μέσα μείωσης των εξόδων είναι η *χρησιμοποίηση λογιστικής προβλέψεων, η μείωση των πληρωτέων φόρων, η αύξηση των τελικών αποθεμάτων, η κεφαλαιοποίηση εξόδων, η διαχείριση αποσβέσιμης ζωής και η τεχνική Big Bath.*

Οι επιχειρήσεις αναπροσαρμόζουν συχνά τις προβλέψεις ανάλογα με την τρέχουσα ή την αναμενόμενη χρηματοοικονομική επίδοση με σκοπό την διαχείριση κερδών. Η αναγνώριση και η αποτίμηση των προβλέψεων, λόγω της αβεβαιότητας σε πολλές περιπτώσεις και της υποκειμενικότητάς τους, δίνουν την δυνατότητα σε επιχειρήσεις να χρησιμοποιούν δημιουργικές λογιστικές μεθόδους, όπως η

αναγνώριση εικονικών υποχρεώσεων που στην συνέχεια διαγράφονται για την εμφάνιση καλύτερων αποτελεσμάτων (Φίλιος, 2003), αλλά και η παράλειψη αναγνώρισης επισφαλών απαιτήσεων.

Τα αποθέματα προσφέρουν σημαντικές ευκαιρίες παραποίησης των αποτελεσμάτων, καθώς πραγματοποιείται η επανεκτίμησή τους ετησίως. Είναι σημαντικό πρόβλημα για τους ελεγκτές, καθώς είναι δύσκολο να ανιχνευθεί, λόγω των περίπλοκων διαδικασιών που πραγματοποιούνται κατά την παραγωγή. Καθώς τα τελικά αποθέματα μειώνουν το κόστος πωληθέντων, αυξάνουν αντίστοιχα τα κέρδη. Η απάτη των οικονομικών καταστάσεων μέσω των αποθεμάτων αφορά στην αύξηση ή μείωση των ποσοτήτων και στην αύξηση ή μείωση του κόστους πωληθέντων. Βοηθητικά μέσα για τον σκοπό αυτό μπορούν να είναι εικονικές δαπάνες για την αύξηση του κόστους κτήσης των αποθεμάτων, εικονικές πωλήσεις με πλαστά τιμολόγια, η παράλειψη απομείωσης αποθεμάτων και η αναγνώριση αποθεμάτων κυριότητας τρίτων. Είναι πολύ σημαντική η κατανόηση του εσωτερικού περιβάλλοντος της εταιρείας για την ανίχνευση και την εκτίμηση των ουσιωδών σφαλμάτων κατά την διενέργεια του ελέγχου.

Η κεφαλαιοποίηση δαπανών, όπως οι πληρωτέοι τόκοι και τα έξοδα έρευνας και ανάπτυξης, σύμφωνα με τον Φίλιο (2003), αυξάνει τα κέρδη της τρέχουσας περιόδου, καθώς προστίθενται στα στοιχεία του ενεργητικού και αποσβένονται ή απομειώνονται περιοδικά στο μέλλον. Με αυτόν τον τρόπο αναβάλλεται η επίδραση των δαπανών αυτών στα αποτελέσματα χρήσης και στην συνολική χρηματοοικονομική εικόνα της επιχείρησης.

Η στρατηγική BigBath χρησιμοποιείται από τις επιχειρήσεις, ώστε να απαλλάσσονται από τις εσωτερικές τους αδυναμίες. Στην ουσία, όταν αναμένεται μια χρονιά με κακή απόδοση αυξάνονται τα έξοδα της τρέχουσας περιόδου μέσω των προβλέψεων και της αποτίμησης στοιχείων με αύξηση των ζημιών απομείωσης, δημιουργώντας ζημίες στην τρέχουσα χρήση, έτσι ώστε να αναστραφούν στο μέλλον και να προκαλέσουν κέρδη στα αποτελέσματα χρήσης των επομένων ετών, οδηγώντας σε καλύτερη απόδοση και ανάκαμψη σε μελλοντικές χρήσεις.

Επιπλέον, οι αποσβέσεις αποτελούν ένα σημαντικό έξοδο στα αποτελέσματα χρήσης και η αύξηση της ωφέλιμης ζωής των παγίων μπορεί να αυξήσει τα κέρδη, λόγω της μείωσης των ποσοστών αποσβέσεων. Με αυτόν τον τρόπο παραποιούνται τα αποτελέσματα χρήσης και τα υπόλοιπα παγίων στον ισολογισμό, καθώς επίσης και σημαντικοί χρηματοοικονομικοί δείκτες.

Ο βασικός τρόπος βελτίωσης της οικονομικής θέσης μιας επιχείρησης είναι μέσω της αύξησης του ενεργητικού της, η οποία επιτυγχάνεται με την *αύξηση της αξίας των άυλων περιουσιακών στοιχείων, την αύξηση της υπεραξίας και την επανεκτίμηση της αξίας των στοιχείων των καταστάσεων.*

Η υπεραξία, που διαμορφώνεται από την εξαγορά επιχειρήσεων και από την επανεκτίμηση περιουσιακών στοιχείων, όταν υπερτιμάται αυξάνει την αξία του ενεργητικού και συνεπακόλουθα την χρηματοοικονομική κατάσταση της επιχείρησης. Επιπλέον, η δυσκολία αποτίμησης των άυλων περιουσιακών στοιχείων προσφέρει σημαντικές ευκαιρίες χειραγώγησης των αποτελεσμάτων.

Μια ακόμη μέθοδος αύξησης της αξίας μιας επιχείρησης αποτελεί η μείωση των υποχρεώσεων με την *χρηματοδότηση εκτός ισολογισμού και την αναγνώριση χρέους ως ίδια κεφάλαια*.

Η χρηματοδότηση εκτός Ισολογισμού αναφέρεται στην απόκτηση δανειακών κεφαλαίων, χωρίς την παρουσίασή τους στις οικονομικές καταστάσεις και αποτελεί ένα από τα πιο σύνθετα θέματα της δημιουργικής λογιστικής με σκοπό την παρουσίαση καλύτερων δεικτών χρηματοοικονομικής μόχλευσης και ωραιοποιημένων εταιρικών αποτελεσμάτων. Σύμφωνα με τον Φίλιο (2003), σε πιο σύνθετες μεθόδους χρησιμοποιούνται θυγατρικές και άλλες συγγενείς εταιρείες, οι οποίες δανείζονται εκ μέρους μια μητρικής αποφέροντάς της σημαντικά δανειακά κεφάλαια εντός ενός ομίλου, ενώ οι χρηματοδοτήσεις αυτές δεν εμφανίζονται στις καταστάσεις.

Η αναγνώριση χρέους ως ίδια κεφάλαια μπορεί να επιτευχθεί μέσω των μετατρέψιμων ομολογιακών δανείων, όπως για παράδειγμα με το δικαίωμα πώλησης, το οποίο υποχρεώνει την επιχείρηση να αγοράσει το ομολογιακό δάνειο υπέρ το άρτιο της τιμής έκδοσης μετά από μια περίοδο. Ωστόσο, αν η τιμή της μετοχής υπερβεί την τιμή έκδοσης και ο επενδυτής είναι πιθανό να το μετατρέψει, θα μειωθεί το επιτόκιο, καθώς επίσης και η επιβάρυνση των αποτελεσμάτων. Είναι έντονη η ανάγκη των επιχειρήσεων να ενθαρρύνουν τους επενδυτές να μετατρέψουν τις ομολογίες τους σε μετοχές.

Επιπλέον, οι λειτουργικές ταμειακές ροές, στις οποίες εστιάζουν περισσότερο οι χρήστες των οικονομικών καταστάσεων, μπορούν να γίνουν αντικείμενο χειραγώγησης, καθώς οι επιχειρήσεις μπορεί να συμπεριλάβουν σε αυτές και άλλα έσοδα, όπως αυτά από την πώληση παγίων, τα οποία δεν προέρχονται από την συνήθη λειτουργία της επιχείρησης και πρέπει να καταχωρηθούν στα έσοδα από επενδυτικές δραστηριότητες.

3.3 Χρησιμότητα των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Αναφοράς

3.3.1 ΔΠΧΑ και οφέλη από τον Ν. 4308/14

Οι εισηγμένες στο χρηματιστήριο επιχειρήσεις, καθώς επίσης και ο χρηματοοικονομικός τομέας, εφαρμόζουν υποχρεωτικά τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα για την τήρηση των λογιστικών τους βιβλίων και την κατάρτιση των οικονομικών τους καταστάσεων. Τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς αποτελούν σημείο αναφοράς για τον εμπλουτισμό των λογιστικών αρχών, αυξάνοντας την συνέπεια, την διαφάνεια και την συγκρισιμότητα των οικονομικών

καταστάσεων. Απαιτούν εκτεταμένες γνωστοποιήσεις και λογιστικές επιμετρήσεις που αντικατοπτρίζουν καλύτερα την χρηματοοικονομική θέση μιας επιχείρησης, περιορίζοντας την δυνατότητα χειραγώγησης κερδών και βελτιώνοντας την ποιότητα των δημοσιευμένων πληροφοριών (Dimitropoulos E.etal., 2013). Η πιο σημαντική αρχή που εισάγεται είναι η αρχή της εκτίμησης της εύλογης αξίας για την αποτίμηση των περιουσιακών στοιχείων και των υποχρεώσεων, έτσι ώστε οι αξίες που γνωστοποιούνται να προσεγγίζουν περισσότερο τις αγοραίες αξίες και να αντικατοπτρίζουν την οικονομική πραγματικότητα.

Η λογιστική νομοθεσία στην Ελλάδα έχει χαρακτηριστεί από πολυπλοκότητα, η οποία συχνά οφείλεται στην στενή σχέση μεταξύ φορολογικής νομοθεσίας και λογιστικών κανόνων και στην συχνή τροποποίηση των φορολογικών διατάξεων. Οι περισσότερες διατάξεις του ν. 4308/14 ενημερώνονται από τις αρχές των ΔΠΧΑ (Tsalavoutas I., 2017). Οι επιχειρήσεις που προετοιμάζουν τις οικονομικές τους καταστάσεις σύμφωνα με τον ν.4308/14 αναζητούν τις απαραίτητες ερμηνευτικές οδηγίες στα ΔΠΧΑ στον βαθμό, κατά τον οποίο οι ρυθμίσεις των προτύπων είναι συμβατές με τον παρόντα νόμο. Με την ανωτέρω παράγραφο 7 του άρθρου 17 του νόμου, η Επιτροπή Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχων εξηγεί πως η διάταξη αυτή είναι χρήσιμη για τις μεγάλες επιχειρήσεις, οι οποίες αντιμετωπίζουν περισσότερο πολύπλοκα λογιστικά θέματα, όπως η αντιστάθμιση κινδύνου, η προετοιμασία ενοποιημένων οικονομικών καταστάσεων, η αναβαλλόμενη φορολογία και η κεφαλαιοποίηση τόκων. Οι επιχειρήσεις έχουν την δυνατότητα να αναγνωρίζουν αναβαλλόμενους φόρους (Άρθρο 23), ενώ οι διοικήσεις είναι υπεύθυνες για την αξιοπιστία του λογιστικού συστήματος και την ακρίβεια των απαραίτητων λογιστικών αρχείων (Άρθρο 4).

Παρά τους σύνθετους λογιστικούς κανόνες που προηγήθηκαν στην Ελλάδα, ο νόμος αυτός αποτελεί πολύ σημαντική αναβάθμιση και απλοποίηση των λογιστικών προτύπων, στοχεύοντας στην βελτίωση της οικονομικής πληροφόρησης και στην ενίσχυση της συγκρισιμότητας των καταστάσεων. Η εφαρμογή των ελληνικών λογιστικών προτύπων έχει βοηθήσει στην παρουσίαση της πραγματικής περιουσιακής κατάστασης των επιχειρήσεων με την αναγνώριση της απομείωσης των περιουσιακών στοιχείων, την εφαρμογή της αρχής της προεξόφλησης σε παρούσα αξία κατά την επιμέτρηση των χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων και υποχρεώσεων, τον καθορισμό αυστηρών κριτηρίων στην αναγνώριση δαπανών ανάπτυξης άυλων παγίων και στην κατάργηση της αναγνώρισης των εξόδων πολυετούς απόσβεσης ως άυλων παγίων.

Ταυτόχρονα, υπάρχει περιθώριο βελτιστοποίησης του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου εφαρμογής των Ελληνικών Λογιστικών Προτύπων. Καθίσταται αναγκαία, για την παρουσίαση συνεπέστερων αποτελεσμάτων, η *επιβολή της υποχρεωτικής* και όχι προαιρετικής εφαρμογής της κεφαλαιοποίησης του κόστους δανεισμού, της αναπροσαρμογής των ακινήτων σε εύλογες αξίες, της αναβαλλόμενης φορολογίας για την πιστή απεικόνιση των αναβαλλόμενων φορολογικών υποχρεώσεων, της σημαντικής μείωσης της κρίσης της διοίκησης ως προς την επιλογή λογιστικών εκτιμήσεων, που μειώνει την ομοιογένεια των καταστάσεων και της υποχρεωτικής χρήσης της εύλογης αξίας (accountancygreece,2020).

3.3.2 Συμβολή των ΔΠΧΑ στον περιορισμό των πρακτικών παραποίησης

Τα ΔΠΧΑ επιδιώκουν να περιορίσουν και στην Ελλάδα τις πρακτικές δημιουργικής λογιστικής με την εισαγωγή νέων λογιστικών κανόνων ή την απαγόρευση αυτών που ενισχύουν την χειραγώγηση κερδών (Tsalavoutas I. and Evans L., 2010). Συγκεκριμένα, το ΔΛΠ 38 (Αυλα περιουσιακά στοιχεία) έχει ως στόχο την μείωση της καθαρής θέσης με την επιβολή αυστηρότερων κριτηρίων, απαιτώντας την διαγραφή των εξόδων έρευνας που έχουν κεφαλαιοποιηθεί. Το ΔΛΠ 19 (Παροχές σε εργαζομένους) απαιτεί την αναγνώριση των υποχρεώσεων των προβλεπόμενων καθορισμένων παροχών για όλους τους εργαζόμενους και όχι μόνο για εκείνους που πρόκειται να εξέλθουν από την επιχείρηση την επόμενη χρονιά. Το ΔΛΠ 37 (Προβλέψεις, Ενδεχόμενες υποχρεώσεις και Ενδεχόμενα Περιουσιακά στοιχεία) επιβάλλει την αναγνώριση των απαιτούμενων προβλέψεων, ενώ και το ΔΛΠ 36, (Απομειώσεις περιουσιακών στοιχείων) επιβάλλοντας αυστηρότερους κανόνες απομείωσης, έχει ως στόχο την μείωση των αξιών των περιουσιακών στοιχείων, ώστε να αντικατοπτρίζουν την πραγματική τους αξία (Tsalavoutas I., Andre P. And Evans L., 2012). Επιπλέον, τόσο το ΔΛΠ 18 (Έσοδα), όσο και το αναθεωρημένο ΔΠΧΑ 15 (Έσοδα από συμβάσεις με πελάτες) που αντικατέστησε το πρώτο, έχουν ως στόχο την μείωση των προβαλλόμενων αξιών των αποθεμάτων και των απαιτήσεων. Η εφαρμογή των ΔΠΧΑ προσδοκά να περιορίσει την δυνατότητα της διοίκησης να παραποιεί τις προβλέψεις, να δημιουργεί κρυφά αποθεματικά, να εξομαλύνει τα κέρδη και να αποκρύπτει τις απώλειες από το επενδυτικό κοινό (Ball R., 2006).

3.4 Σημαντικές Αναθεωρήσεις προτύπων για τον περιορισμό της παραποίησης

Η αδυναμία παλαιότερων προτύπων να συμβαδίσουν με την πολυπλοκότητα των σύγχρονων συναλλαγών αντισταθμίζεται από την αναβάθμισή τους με στόχο την εύλογη απεικόνιση των συναλλαγών στις καταστάσεις. Η διαδικασία έκδοσης των ΔΠΧΑ είναι μια συνεχής διαδικασία με τροποποιήσεις υπαρχόντων προτύπων, αλλά και την δημιουργία νέων για την πλήρη εναρμόνιση με τις εξελίξεις της οικονομικής πραγματικότητας και την εύλογη απεικόνιση της χρηματοοικονομικής κατάστασης των επιχειρήσεων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα εκσυγχρονισμού των Διεθνών Προτύπων αποτελούν τα ΔΠΧΑ 9, 15 και 16 με στόχο την βελτίωση της ποιότητας

της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και τον περιορισμό του κινδύνου εμφάνισης τεχνικών παραποίησης των αποτελεσμάτων.

3.4.1 ΔΠΧΑ 9

Το ΔΠΧΑ 9 αφορά την αναγνώριση και την επιμέτρηση των χρηματοοικονομικών μέσων και αντικαθιστά το ΔΛΠ 39, το οποίο δεν κατάφερε να προβλέψει τα συμπτώματα της χρηματοπιστωτικής κρίσης, εισάγοντας την έννοια των αναμενόμενων πιστωτικών ζημιών, υποχρεώνοντας τις επιχειρήσεις να αναγνωρίζουν τις αναμενόμενες πιστωτικές ζημιές σε κάθε περίοδο αναφοράς και όχι μόνο όταν αυτές πραγματοποιούνται, ώστε να παρέχουν πληροφόρηση για την μεταβολή του πιστωτικού κινδύνου. Σκοπός αυτού του προτύπου είναι να παρέχει στους χρήστες τις απαραίτητες πληροφορίες για την εκτίμηση των ποσών, του χρόνου και της αβεβαιότητας των μελλοντικών ταμειακών ροών μιας επιχείρησης (Δ.Π.Χ.Α. 9, Παρ. 1.1), ώστε να αναγνωριστούν οι ζημιές απομείωσης νωρίτερα. Η έλλειψη που παρατηρήθηκε στο ΔΛΠ 39 ήταν η μη έγκαιρη αναγνώριση των πιστωτικών ζημιών, επιτρέποντας σε πολλές επιχειρήσεις να διατηρούν αποθεματικά, ώστε να τα χρησιμοποιήσουν σε περιόδους κακής απόδοσης και να εξομαλύνουν τα κέρδη.

Για τις εμπορικές απαιτήσεις ή τα περιουσιακά στοιχεία που προκύπτουν από συναλλαγές που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ΔΠΧΑ 15 (Έσοδα από συμβάσεις με πελάτες) και τις απαιτήσεις από μισθώματα που προκύπτουν από συναλλαγές που εμπίπτουν στις διατάξεις του ΔΠΧΑ 16 (Μισθώσεις) η οικονομική οντότητα μπορεί να επιλέξει την απλοποιημένη προσέγγιση απομείωσης, η οποία απαιτεί από την επιχείρηση να αναγνωρίσει τις ζημιές απομείωσης με βάση τις αναμενόμενες πιστωτικές ζημιές σε όλη τη διάρκεια ζωής των στοιχείων σε κάθε χρήση (Δ.Π.Χ.Α. 9, Παρ. 5.5.15). Η διοίκηση, συνεπώς, θα πρέπει ετησίως να λαμβάνει υπόψη της τις μελλοντικές εκτιμήσεις και τις συνθήκες της αγοράς, οι οποίες αποτελούν ενδείξεις της εξέλιξης της αξίας των στοιχείων, για τον σχηματισμό προβλέψεων και ζημιών απομείωσης, ώστε να απεικονίζονται οι πραγματικές αξίες στις καταστάσεις.

Μια οικονομική οντότητα μπορεί να χρησιμοποιεί διάφορες πηγές δεδομένων, οι οποίες μπορούν να είναι και εσωτερικές και εξωτερικές. Στις πιθανές πηγές δεδομένων περιλαμβάνονται η εσωτερική πείρα ιστορικού πιστωτικών ζημιών, οι εσωτερικές διαβαθμίσεις, η πείρα πιστωτικών ζημιών άλλων οικονομικών οντοτήτων και οι εξωτερικές διαβαθμίσεις, αναφορές και τα στατιστικά στοιχεία (Δ.Π.Χ.Α. 9, Παρ. 5.5.51). Μερικά από τα κριτήρια αξιολόγησης του πιστωτικού κινδύνου είναι η μεταβολή της πιστοληπτικής ικανότητας του συναλλασσόμενου, των εγγυήσεων, της χρηματοοικονομικής του θέσης, των επιτοκίων, των ευρύτερων οικονομικών συνθηκών και των όρων σύμβασης (Δ.Π.Χ.Α. 9, Παρ. 5.5.17). Καθίσταται εμφανής η έλλειψη σαφήνειας των κριτηρίων αναγνώρισης ζημιών επισφάλειας, ενώ υπεισέρχεται η κρίση της διοίκησης για την εκτίμηση των αναμενόμενων πιστωτικών ζημιών, δημιουργώντας μερική ανησυχία για την αξιοπιστία των προβλέψεων στις

οικονομικές καταστάσεις και τις επιπτώσεις στο εύρος του ελεγκτικού έργου (Remenaric B.etal., 2018).

3.4.2 ΔΠΧΑ 15

Καθώς τα έσοδα είναι από τα σημαντικότερα στοιχεία των οικονομικών καταστάσεων, παρέχοντας πολύτιμη πληροφόρηση για την εκτίμηση των μελλοντικών ταμειακών ροών των επιχειρήσεων, το πρότυπο ΔΠΧΑ 15εστιάζει στην ουσία των συναλλαγών για την αναγνώριση εσόδων, συντελώντας στην βελτίωση της συγκρισιμότητας των καταστάσεων (Khamis A. M., 2016).

Το ΔΠΧΑ 15,αντικαθιστώντας τα ΔΛΠ 18 (Έσοδα) και ΔΛΠ 11 (Συμβάσεις Κατασκευής),έχει ως στόχο την καθιέρωση των λογιστικών αρχών που εφαρμόζονται από μια οικονομική οντότητα κατά την αναφορά χρησιμων στοιχείων στους χρήστες οικονομικών καταστάσεων σχετικά με τη φύση, το ποσό, τον χρόνο και την αβεβαιότητα των εσόδων και των ταμειακών ροών που απορρέουν από μια *σύμβαση με πελάτη*(Δ.Π.Χ.Α. 15, Παρ. 1), επιδιώκοντας την διόρθωση των αδυναμιών των προηγούμενων προτύπων.*Σύμβαση* είναι μια συμφωνία μεταξύ δύο ή περισσότερων μερών από την οποία απορρέουν εκτελεστά δικαιώματα και υποχρεώσεις.

Βασική αρχή του προτύπου είναι η οικονομική οντότητα να αναγνωρίζει έσοδα, ώστε να απεικονίζει τη μεταβίβαση αγαθών ή υπηρεσιών στους πελάτες σε ποσό που αντανακλά το αντάλλαγμα, το οποίο η οικονομική οντότητα *αναμένει ότι δικαιούται*για τα εν λόγω αγαθά ή υπηρεσίες(Δ.Π.Χ.Α. 15, Παρ. 2).Το πρότυπο καθορίζει την λογιστική αντιμετώπιση μιας *μεμονωμένης* σύμβασης με πελάτη, ενώ πρακτικά εφαρμόζεται και σε χαρτοφυλάκιο συμβάσεων με *παρόμοια χαρακτηριστικά*, εφόσον η εφαρμογή αυτή δεν επιφέρει σημαντικές επιπτώσεις στις οικονομικές καταστάσεις(Δ.Π.Χ.Α. 15, Παρ. 4).Μια οικονομική οντότητα εφαρμόζει το πρότυπο αυτό σε μια σύμβαση μόνο εάν ο αντισυμβαλλόμενος είναι πελάτης, δηλαδή αφορά την σύμβαση για την απόκτηση αγαθών ή υπηρεσιών, τα οποία είναι αποτέλεσμα των *συνήθων* δραστηριοτήτων της οικονομικής οντότητας, έναντι ανταλλάγματος(Δ.Π.Χ.Α. 15, Παρ. 6).Το πρότυπο δεν εφαρμόζεται για τις πλήρως ανεκτέλεστες συμβάσεις, όπου όλα τα μέρη έχουν το δικαίωμα να καταγγείλουν την σύμβαση, χωρίς να προβούν σε αποζημίωση(Δ.Π.Χ.Α. 15, Παρ. 12).

Πίνακας 3.1: Βήματα Αναγνώρισης Εσόδων σύμφωνα με το ΔΠΧΑ 15

Για την λογιστική αντιμετώπιση μιας σύμβασης με πελάτη το πρότυπο καθορίζει μια διαδικασία πέντε βημάτων, ξεκινώντας με τον ουσιαστικό προσδιορισμό της σύμβασης έως την αναγνώριση εσόδων, προσδιορίζοντας με μεγαλύτερη ακρίβεια την διαδικασία αναγνώρισης εσόδων. Μια οικονομική οντότητα λογιστικοποιεί μια σύμβαση με πελάτη μόνο όταν πληρούνται όλα τα παρακάτω κριτήρια:

α) τα μέρη της σύμβασης έχουν εγκρίνει τη σύμβαση και έχουν δεσμευτεί να εκτελέσουν τις υποχρεώσεις τους.

β) η οντότητα μπορεί να προσδιορίσει τα δικαιώματα κάθε μέρους ως προς τα αγαθά ή τις υπηρεσίες που πρόκειται να μεταβιβαστούν.

γ) η οικονομική οντότητα μπορεί να προσδιορίσει τους όρους πληρωμής.

δ) η σύμβαση έχει εμπορική υπόσταση και συνεπώς οι μελλοντικές ταμειακές ροές εξαρτώνται από την απόδοση και τους όρους της σύμβασης.

ε) είναι πιθανό ότι η οντότητα θα εισπράξει το τίμημα που δικαιούται έναντι των αγαθών ή υπηρεσιών που θα μεταβιβαστούν στον πελάτη (Δ.Π.Χ.Α. 15, Παρ. 9). Το κριτήριο αυτό είναι σημαντικό για την αποφυγή αναγνώρισης προβληματικών συμβολαίων και έχει ως στόχο την έγκαιρη αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του πελάτη. (KPMG, 2016).

Μετά την αναγνώριση της σύμβασης η οντότητα προσδιορίζει τις υποχρεώσεις εκτέλεσης αγαθών ή υπηρεσιών που είναι διακριτά. Τα αγαθά ή οι υπηρεσίες θεωρούνται διακριτά όταν ο πελάτης επωφελείται από αυτά είτε μεμονωμένα είτε από κοινού με άλλους άμεσα διαθέσιμους πόρους και όταν η υπόσχεση της επιχείρησης για την μεταβίβαση αυτών μπορεί να προσδιοριστεί χωριστά από άλλες υποσχέσεις της σύμβασης (Δ.Π.Χ.Α. 15, Παρ. 27). Συνεπώς, είναι απαραίτητος ο ακριβής διαχωρισμός των εσόδων ανάλογα με τις εκτελεστέες υποχρεώσεις, παρέχοντας μεγαλύτερη διαφάνεια για τις συμβάσεις πολλαπλών στοιχείων, όπου υπήρχε περιορισμένη καθοδήγηση (Grant Thornton, 2017).

Για τον προσδιορισμό της τιμής συναλλαγής η οντότητα θα πρέπει να εξετάσει εκτενώς τους όρους της σύμβασης και να λάβει υπόψη της, τις επιδράσεις του μεταβλητού ανταλλάγματος (π.χ. λόγω επιστροφών χρημάτων, εκπτώσεων), την ύπαρξη σημαντικού σκέλους χρηματοδότησης στην σύμβαση, τα μη χρηματικά ανταλλάγματα και τα πληρωτέα ανταλλάγματα στον πελάτη (Δ.Π.Χ.Α. 15, Παρ. 48). Συνεπώς, αποτυπώνεται η ουσία των επιχειρηματικών συναλλαγών με την αναγνώριση εσόδων μόνο για τα αγαθά ή υπηρεσίες που δεν αναμένεται να επιστραφούν, την απεικόνιση της πραγματικής αξίας της συναλλαγής μέσω της προεξόφλησης, όταν ο χρόνος πίστωσης υπερβαίνει το έτος και η συμφωνηθείσα τιμή διαφέρει από την τιμή πώλησης τοις μετρητοίς, έτσι ώστε να αναγνωρίζονται τα έσοδα από τόκους, την αποτίμηση των μη χρηματικών ανταλλαγμάτων στην εύλογη αξία και την αντιμετώπιση των πληρωτέων ανταλλαγμάτων (π.χ. λόγω προωθητικών ενεργειών) στον πελάτη μειωτικά της τιμής συναλλαγής, όταν δεν αφορούν διακριτά αγαθά ή υπηρεσίες που υπόκεινται σε μεταφορά ελέγχου.

Η οικονομική οντότητα θα πρέπει να επιμερίσει την τιμή πώλησης στις αναληφθείσες υποχρεώσεις εκτέλεσης βάσει της αυτοτελούς τιμής πώλησης, δηλαδή της τιμής στην οποία θα πωλούσε αυτοτελώς, εκτός συμβολαίου, ένα υποσχόμενο αγαθό ή μια υπηρεσία(Δ.Π.Χ.Α. 15, Παρ. 77), εξετάζοντας όλα τα παρατηρήσιμα δεδομένα, τα ειδικά στοιχεία σχετικά με τον πελάτη και τις συνθήκες της αγοράς. Επιπρόσθετα, η οντότητα πρέπει να επιμερίσει την έκπτωση ή ένα μεταβλητό αντάλλαγμα σε όλα τα αγαθά ή υπηρεσίες που αναφέρονται σε μία σύμβαση, εκτός αν υπάρχουν στοιχεία, βάσει των οποίων η έκπτωση σχετίζεται μόνο με μία ή περισσότερες υποχρεώσεις εκτέλεσης, αλλά όχι με όλες. Κατάλληλες μέθοδοι για την εκτίμηση της αυτοτελούς τιμής πώλησης ενός αγαθού ή μιας υπηρεσίας είναι:

- η προσέγγιση προσαρμοσμένης αξιολόγησης της αγοράς, όπου η επιχείρηση εκτιμά την τιμή που είναι διατεθειμένος να πληρώσει ο πελάτης, ενώ εκτιμά και τις σχετικές τιμές των ανταγωνιστών, προσαρμοσμένες ανάλογα, ώστε να αντανακλούν το κόστος και τα περιθώρια της επιχείρησης.
- Η προσέγγιση του αναμενόμενου κόστους συν περιθωρίου, όπου η επιχείρηση εκτιμά το αναμενόμενο κόστος εκπλήρωσης της υποχρέωσης εκτέλεσης και προσθέτει το κατάλληλο περιθώριο για το συγκεκριμένο αγαθό ή υπηρεσία.
- Και η προσέγγιση υπολοίπου- η μέθοδος υπολειμματικής αξίας, όπου η αυτοτελής τιμή πώλησης εκτιμάται ως η συνολική τιμή συναλλαγής μείον το άθροισμα των αυτοτελών τιμών πώλησης των υπόλοιπων αγαθών ή υπηρεσιών της σύμβασης. Η μέθοδος αυτή εφαρμόζεται όταν η τιμή συναλλαγής για τα εν λόγω αγαθά ή υπηρεσίες δεν είναι δυνατό να προσδιοριστεί με ακρίβεια από παρατηρήσιμα δεδομένα ή από προηγούμενες συναλλαγές(Δ.Π.Χ.Α. 15, Παρ. 79).

Παρουσιάζεται, λοιπόν, ένα καθορισμένο πλαίσιο για την κατανομή των τιμών συναλλαγών στις υποχρεώσεις εκτέλεσης σύμφωνα με τις αυτοτελείς τιμές πώλησης που αναφέρονται στο συμβόλαιο. Το προηγούμενο πρότυπο δεν προέβλεπε ανάλογο κανονιστικό πλαίσιο, με αποτέλεσμα πολλές επιχειρήσεις να χρησιμοποιούν μεθόδους, που δεν αντικατόπτριζαν τις τρέχουσες τιμές πώλησης (ΕΥ, 2018).

Σύμφωνα με το ΔΛΠ 18 η αναγνώριση εσόδου υφίσταται όταν αυτό μπορεί να αποτιμηθεί αξιόπιστα, όταν μεταφέρονται οι κίνδυνοι και οι ωφέλειες από την κυριότητα των στοιχείων στον πελάτη και όταν πιθανολογείται πως θα εισρεύσουν μελλοντικά οικονομικά οφέλη στην επιχείρηση. Σύμφωνα με το παρόν πρότυπο, η αναγνώριση εσόδου υφίσταται όταν η οντότητα εκπληρώνει μια υποχρέωση εκτέλεσης με την μεταβίβαση των αγαθών ή υπηρεσιών αυτών καθ' αυτών και την μεταφορά του ελέγχου των εν λόγω στοιχείων στον πελάτη, δίνοντας έμφαση στην ουσία των συναλλαγών.

Το παρόν πρότυπο απαιτεί για κάθε υποχρέωση που εκτελείται σε βάθος χρόνου την επιμέτρηση της προόδου ως προς την εκπλήρωση της υποχρέωσης, ώστε να αποτυπωθεί ο βαθμός, κατά τον οποίο η οντότητα έχει μεταβιβάσει τον έλεγχο των υποσχόμενων αγαθών ή υπηρεσιών στον πελάτη(Δ.Π.Χ.Α. 15, Παρ. 39). Οι κατάλληλες μέθοδοι επιμέτρησης της προόδου είναι: α) η μέθοδος εισροών, κατά την οποία το έσοδο αναγνωρίζεται βάσει των εισροών της οντότητας με στόχο την εκπλήρωση της υποχρέωσης εκτέλεσης ως προς τις συνολικές εκτιμώμενες εισροές

(π.χ. πόροι και δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν) και β) η μέθοδος εκροών, όπου το έσοδο αναγνωρίζεται βάσει των επιμετρήσεων της αξίας των αγαθών ή υπηρεσιών που έχουν μεταβιβασθεί στον πελάτη σε σχέση με το σύνολο των υποσχόμενων αγαθών ή υπηρεσιών (π.χ. μονάδες που έχουν παραχθεί).

Επιπλέον, τίθεται μεγαλύτερος περιορισμός ως προς την κεφαλαιοποίηση εξόδων με τον καθορισμό των σχετικών κριτηρίων. Οι οντότητες δύνανται να κεφαλαιοποιήσουν έξοδα, αναγνωρίζοντας τα ως περιουσιακά στοιχεία, εφόσον όμως εκτιμούν ότι θα τα ανακτήσουν. Πρόκειται, επίσης, για δαπάνες, με τις οποίες δεν θα είχε επιβαρυνθεί η οντότητα αν δεν είχε εξασφαλίσει την σύμβαση και πρέπει να σχετίζονται άμεσα με αυτήν, αυξάνοντας τους πόρους για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων εκτέλεσης.

Το παρόν πρότυπο αντιμετωπίζει καλύτερα τις συμβάσεις πολλαπλών στοιχείων, παρουσιάζοντας αναλυτική λογιστική μεθοδολογία. Η μέθοδος των πέντε βημάτων για την αναγνώριση των εσόδων επιτρέπει ακριβή εξέταση του χρόνου μεταφοράς του ελέγχου των αγαθών ή υπηρεσιών στον πελάτη και του χρόνου εκπλήρωσης των υποχρεώσεων της σύμβασης, ενώ χρησιμοποιείται η σταδιακή αναγνώριση μιας σύμβασης και σε μη κατασκευαστικά συμβόλαια για την πραγματική απεικόνιση των συναλλαγών.

3.4.3 ΔΠΧΑ 16

Το ΔΠΧΑ 16 αντικαθιστά το ΔΛΠ 17, εισάγοντας σημαντικές αλλαγές στον τρόπο λογιστικής απεικόνισης των μισθώσεων, με άμεσο στόχο την αύξηση της διαφάνειας των οικονομικών καταστάσεων. Επιπρόσθετα, απαιτεί την παρουσίαση *αναλυτικότερων γνωστοποιήσεων* ως προς τα έξοδα που αφορούν τις μισθώσεις και τα περιουσιακά στοιχεία της μίσθωσης ανά κατηγορία περιουσιακού στοιχείου. Το νέο πρότυπο επιδιώκει την *καταγραφή όλων των μισθώσεων* στις οικονομικές καταστάσεις του μισθωτήγια την πιστή απεικόνιση των συναλλαγών. Οι εξαιρέσεις των βραχυπρόθεσμων μισθώσεων και των μισθώσεων που αφορούν περιουσιακά στοιχεία χαμηλής αξίας ενδέχεται να περιορίσουν τις επιπτώσεις του προτύπου. Ο λογιστικός χειρισμός από την πλευρά του εκμισθωτή δεν τροποποιείται, ο οποίος συνεχίζει να διαχωρίζει τις μισθώσεις σε λειτουργικές και χρηματοδοτικές.

Αντίθετα, το προηγούμενο πρότυπο, το οποίο έχει δεχθεί κριτική, όριζε τον διαχωρισμό των μισθώσεων σε λειτουργικές και χρηματοδοτικές, με αποτέλεσμα ένας μεγάλος αριθμός λειτουργικών μισθώσεων να εμφανίζεται *εκτός ισολογισμού* ως έξοδα για την αποφυγή εμφάνισης σημαντικού ύψους υποχρεώσεων. Οι οικονομικές καταστάσεις των επιχειρήσεων με σημαντικές λειτουργικές μισθώσεις δεν απεικόνιζαν την πραγματική οικονομική θέση των επιχειρήσεων (OzturkM. and SercemeliM., 2016). Σε αντίθεση με την λειτουργική, στην χρηματοδοτική μίσθωση μεταβιβάζονται ουσιαστικά όλοι οι κίνδυνοι και οι ωφέλειες από την

κυριότητα ενός περιουσιακού στοιχείου. Με την πλήρη αναγνώριση των στοιχείων του ενεργητικού και των υποχρεώσεων που απορρέουν από μία μίσθωση και την κατάργηση του ανωτέρω διαχωρισμού σε λειτουργικές και χρηματοδοτικές μισθώσεις από την πλευρά του μισθωτή, το πρότυπο οδηγεί σε έναν ενιαίο λογιστικό χειρισμό όλων των μισθώσεων.

Μια σύμβαση αποτελεί, ή εμπεριέχει, μίσθωση εάν η σύμβαση μεταβιβάζει το δικαίωμα ελέγχου της χρήσης ενός αναγνωριζόμενου περιουσιακού στοιχείου για συγκεκριμένη χρονική περίοδο έναντι ανταλλάγματος (Παρ. 9, Δ.Π.Χ.Α. 15). Συνεπώς, υφίσταται μίσθωση όταν ο μισθωτής έχει το δικαίωμα χρήσης του αναγνωριζόμενου περιουσιακού στοιχείου και του συνόλου των οικονομικών ωφελειών από την χρήση του, καθώς επίσης και όταν ο προμηθευτής δεν έχει δικαίωμα αντικατάστασης του στοιχείου αυτού.

Το στοιχείο του ενεργητικού από το δικαίωμα χρήσης του στοιχείου αναγνωρίζεται αρχικά στην παρούσα αξία των μελλοντικών μισθωμάτων συν τα μισθώματα που προκαταβλήθηκαν κατά την έναρξη της μίσθωσης μείον τυχόν μισθωτικά κίνητρα που έχουν εισπραχθεί, ενώ λαμβάνονται υπόψη και δαπάνες που είναι άμεσα σχετιζόμενες με την σύμβαση και προβλέψεις απεγκατάστασης. Η υποχρέωση από την μίσθωση επιμετράται στην παρούσα αξία των μελλοντικών μισθωμάτων, τα οποία παραμένουν ανεξόφλητα κατά την ημερομηνία έναρξης της μισθωτικής περιόδου. Για την προεξόφληση χρησιμοποιείται το τεκμαρτό επιτόκιο μίσθωσης ή εναλλακτικά το διαφορικό επιτόκιο δανεισμού του μισθωτή. Μετά την αρχική αναγνώριση το στοιχείο του ενεργητικού επιμετράται με την μέθοδο του κόστους μείον τις σωρευμένες αποσβέσεις και απομειώσεις και τις ανάλογες προσαρμογές. Η υποχρέωση μετά την αρχική αναγνώριση μειώνεται κατά τις πληρωμές που πραγματοποιούνται και αυξάνεται με τους αναλογούντες τόκους, ενώ επίσης μεταβάλλεται και σύμφωνα με τις νέες εκτιμήσεις ως προς την αξία της υποχρέωσης.

Είναι σαφές πως η αναγνώριση των περιουσιακών στοιχείων και των υποχρεώσεων για όλες τις μισθώσεις απεικονίζει με μεγαλύτερη αξιοπιστία την χρηματοοικονομική μόχλευση των επιχειρήσεων και την οικονομική τους θέση. Οι μισθωτές πλέον θα παρουσιάζουν αυξημένα περιουσιακά στοιχεία και υποχρεώσεις στην κατάσταση οικονομικής θέσης, καθώς θα κεφαλαιοποιούνται και οι λειτουργικές μισθώσεις. Επιπλέον, η αντικατάσταση των εξόδων από τις λειτουργικές μισθώσεις με τα έξοδα απόσβεσης και τα έξοδα τόκων επί των χρηματοοικονομικών υποχρεώσεων οδηγούν στην αύξηση των εξόδων και συνεπώς στην μείωση των κερδών και των ιδίων κεφαλαίων κατά τα πρώτα έτη της μίσθωσης σε σχέση με την λογιστική αντιμετώπιση των λειτουργικών μισθώσεων βάσει του ΔΛΠ 17 (GrantThornton, 2017). Παράλληλα, με την εξάλειψη των λειτουργικών μισθώσεων, δείκτες όπως τα EBITDA θα βελτιωθούν (χωρίς να βελτιώνεται ουσιαστικά η επιχειρηματική δραστηριότητα των εταιρειών).

Οι επιχειρήσεις με σημαντικές συμβάσεις εκτός ισολογισμού θα αντιμετωπίσουν σημαντικές αλλαγές ως προς τους δείκτες μέτρησης αποδόσεων, όπως ο δείκτης μόχλευσης, ο δείκτης απόδοσης κεφαλαίων, ο δείκτης απόδοσης επενδύσεων και ο δείκτης κάλυψης τόκων (Todorova E. and Sokolova N., 2019). Η

επίδραση αυτή των δεικτών μπορεί να οδηγήσει σε μη συμμόρφωση με τους δείκτες δανείων, επηρεάζοντας την αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας των επιχειρήσεων. Το πρότυπο προσδοκά να διασφαλίσει ότι οι μισθωτές και οι εκμισθωτές θα παρουσιάσουν όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για την εύλογη απεικόνιση των συναλλαγών, έτσι ώστε οι χρήστες των οικονομικών καταστάσεων να κατανοήσουν την επίδραση των μισθώσεων στην χρηματοοικονομική επίδοση της επιχείρησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΛΕΓΚΤΩΝ

4.1 Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 240

Σύμφωνα με το Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 240 ο βασικός σκοπός του ελεγκτή, στα πλαίσια του ελέγχου των οικονομικών καταστάσεων, είναι να εντοπίσει και να εκτιμήσει τους κινδύνους ουσιώδους σφάλματος λόγω απάτης σε επίπεδο χρηματοοικονομικών καταστάσεων και σε επίπεδο ισχυρισμών για κατηγορίες συναλλαγών, υπόλοιπα λογαριασμών και γνωστοποιήσεις, να αποκτήσει επαρκή και κατάλληλα τεκμήρια σχετικά με τους εκτιμώμενους κινδύνους ουσιώδους σφάλματος λόγω απάτης, και να αντιδράσει κατάλληλα σε απάτη ή σε υποψία απάτης που εντοπίζεται κατά την διάρκεια του ελέγχου (Λουμιώτης Β. και Τζίφας Β., 2018).

Η διοίκηση είναι σε μοναδική θέση να διαπράττει απάτη, έχοντας την δυνατότητα να χειραγωγεί τα λογιστικά αρχεία και να καταρτίζει παραπλανητικές οικονομικές καταστάσεις, παραβιάζοντας τις εσωτερικές δικλείδες. Παρά το γεγονός ότι το επίπεδο του κινδύνου παραβίασης των δικλείδων από την διοίκηση είναι διαφορετικό σε κάθε οντότητα, ο κίνδυνος είναι παρών σε όλες τις επιχειρήσεις. Λόγω του απρόβλεπτου τρόπου με τον οποίο μπορεί να συμβεί μια τέτοια παράβαση, είναι ένας κίνδυνος ουσιώδους σφάλματος λόγω απάτης και συνεπώς ένας σοβαρός κίνδυνος (Παρ. 31, ΔΠΕ 240).

Ο ελεγκτής πρέπει να εντοπίσει τους κινδύνους που υποδεικνύουν την πιθανή ύπαρξη απάτης και να αξιολογήσει την σημαντικότητα και την επίδρασή τους στις οικονομικές καταστάσεις. Κατ' αυτόν τον τρόπο κατά την διενέργεια του ελέγχου δίνεται μεγαλύτερη προσοχή σε αυτές τις περιοχές. Κατά την αξιολόγηση των τεκμηρίων, εάν ο ελεγκτής εντοπίσει ένα σφάλμα πρέπει να αξιολογήσει αν αυτό είναι ενδεικτικό απάτης και τις επιπτώσεις αυτού του σφάλματος ως προς την αξιοπιστία των διαβεβαιώσεων της διοίκησης, αναγνωρίζοντας ότι ένα περιστατικό απάτης είναι απίθανο να είναι ένα μεμονωμένο περιστατικό (Παρ. 35, ΔΠΕ 240). Κατά συνέπεια, πολυάριθμα σφάλματα, ακόμη και αν δεν έχουν σωρευτικά ουσιώδη επίδραση στις οικονομικές καταστάσεις, μπορεί να αποτελούν ένδειξη ουσιώδους σφάλματος λόγω απάτης (Παρ. Α51, ΔΠΕ 240).

Κατά την εκτέλεση των διαδικασιών εκτίμησης του κινδύνου, οι ελεγκτές πρέπει να αποκτήσουν επαρκή τεκμηρίωση για την δομή, το περιβάλλον και την γενικότερη λειτουργία της επιχείρησης, καθώς επίσης και για τις *τηρούμενες εσωτερικές δικλείδες*. Για τον έγκαιρο εντοπισμό των συνθηκών που μπορεί να οδηγούν σε πράξεις απάτης, ο ελεγκτής πρέπει να δρα σε όλα τα στάδια του ελέγχου με *επαγγελματικό σκεπτικισμό*. Να έχει, δηλαδή, μια συνεχή αμφισβήτηση για το εάν τα αποκτώμενα τεκμήρια μπορεί να υποδεικνύουν κίνδυνο ουσιώδους σφάλματος.

Η πρόληψη και η ανίχνευση οποιασδήποτε μορφής απάτης αποτελεί πρωταρχική ευθύνη της διοίκησης. Γι' αυτό οι ελεγκτές των οικονομικών καταστάσεων πρέπει να σχεδιάζουν και να διεξάγουν τον έλεγχο με τέτοιο τρόπο, ώστε να υπάρχει μια λογική προσδοκία ανίχνευσης ουσιαστικών λανθασμένων στοιχείων που προκύπτουν από την απάτη (Ταχυνάκης Π. και Νεγκάκης Χ., 2017). Οφείλουν να εκτελέσουν διαδικασίες για την εκτίμηση κινδύνου πιθανής απάτης, αξιολογώντας πληροφορίες από συζητήσεις και *διερευνητικά ερωτήματα* που τέθηκαν στην διοίκηση για την γνώση οποιασδήποτε γενομένης απάτης ή υποψίας απάτης που επηρεάζει την οικονομική μονάδα. Ο ελεγκτής πρέπει να εκτελέσει *διαδικασίες εντοπισμού και αξιολόγησης των κινδύνων σφάλματος* λόγω απάτης σε επίπεδο οικονομικών καταστάσεων και σε επίπεδο ισχυρισμών της διοίκησης. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να περιλαμβάνεται και η *αξιολόγηση του κινδύνου απάτης κατά την αναγνώριση εσόδων*, καθώς επίσης και η *κατανόηση των δικλείδων* για την αντιμετώπιση των κινδύνων απάτης.

Κατά τον έλεγχο των καταστάσεων και την εκτίμηση κινδύνων σφάλματος λόγω απάτης ο ελεγκτής πρέπει να *επιβλέπει το προσωπικό*, να *αξιολογεί την καταλληλότητα των λογιστικών πολιτικών* που εφαρμόζονται και ειδικότερα εκείνων που αφορούν *υποκειμενικές εκτιμήσεις και πολύπλοκες συναλλαγές*, καθώς μπορεί να είναι ενδεικτικές παραπλανητικής χρηματοοικονομικής αναφοράς. Ακόμη, πρέπει να εκτελεί ουσιαστικές διαδικασίες σε επιλεγμένα υπόλοιπα λογαριασμών και σε ισχυρισμούς που δεν ελέγχονται με άλλο τρόπο, να χρησιμοποιεί διαφορετικές μεθόδους δειγματοληψίας και να εκτελεί ελεγκτικές διαδικασίες άνευ προειδοποίησης.

Επιπρόσθετα, ο ελεγκτής πρέπει να σχεδιάζει και να εκτελεί ελεγκτικές διαδικασίες, ώστε να ελέγξει την ορθότητα των ημερολογιακών εγγραφών, που καταχωρήθηκαν στο γενικό καθολικό, και άλλων προσαρμογών, θέτοντας διερευνητικά ερωτήματα στα άτομα που εμπλέκονται στην διαδικασία κατάρτισης των οικονομικών καταστάσεων, ως προς την επεξεργασία των εγγραφών και επιλέγοντας εγγραφές και προσαρμογές που πραγματοποιήθηκαν κατά την *λήξη*, όπου χειραγωγούνται ευκολότερα τα υπόλοιπα λογαριασμών από την διοίκηση. Επιπλέον, οφείλει να αξιολογήσει εάν η διενέργεια σημαντικών συναλλαγών *εκτός της συνήθους επιχειρηματικής δραστηριότητας* υποδηλώνει κατάσταση παραπλανητικών οικονομικών καταστάσεων.

Για την ανίχνευση απάτης σε επίπεδο ισχυρισμού είναι σημαντική η *απογραφή των αποθεμάτων* και η *αιφνιδιαστική καταμέτρηση μετρητών*, ειδικότερα πλησίον του τέλους της χρήσης, η *λήψη επιβεβαιωτικών επιστολών* από σημαντικούς πελάτες, προμηθευτές και τράπεζες, η *λεπτομερής επισκόπηση των διορθωτικών εγγραφών*

τέλους χρήσης, η διερεύνηση πιθανότητας ύπαρξης συνδεδεμένων μερών, καθώς επίσης και η αναζήτηση πρόσθετων τεκμηρίων από εξωτερικές πηγές. Ως προς την ανίχνευση ουσιώδους σφάλματος λόγω παραπλανητικής αναφοράς είναι απαραίτητος ο έλεγχος αναγνώρισης εσόδων, η επιβεβαίωση με τρίτους σχετικά με τους όρους των συμβάσεων και τους όρους πληρωμής, η εξέταση των λογιστικών αρχείων αποθεμάτων, η ανάλυση ελλειμμάτων απογραφής και η επισκόπηση παραστατικών του αρχείου των αποθεμάτων.

4.2. Επαγγελματικός σκεπτικισμός

Ο γενικός στόχος του ελεγκτή των οικονομικών καταστάσεων είναι να αποκτήσει εύλογη διασφάλιση σχετικά με το αν οι οικονομικές καταστάσεις ως σύνολο είναι απαλλαγμένες από ουσιώδεις ανακρίβειες (είτε λόγω λάθους είτε λόγω απάτης), έτσι ώστε να μπορέσει να εκφράσει γνώμη ως προς το αν οι οικονομικές καταστάσεις έχουν καταρτιστεί σύμφωνα με το εφαρμοστέο λογιστικό πλαίσιο. Προκειμένου ο ελεγκτής να αποκτήσει εύλογη διασφάλιση θα πρέπει να εξασφαλίσει επαρκή και κατάλληλη τεκμηρίωση, ώστε να μειώσει τον ελεγκτικό κίνδυνο σε ένα αποδεκτά χαμηλό επίπεδο. Η έλλειψη επαγγελματικού σκεπτικισμού κατά την διάρκεια του ελεγκτικού έργου αποτελεί κυρίαρχο θέμα, στο οποίο θα πρέπει να επιστήσουν τη προσοχή τους οι εποπτικές αρχές και οι υπεύθυνοι καθορισμού των διεθνών προτύπων.

Ο ελεγκτής πρέπει να σχεδιάζει και να πραγματοποιεί έναν έλεγχο με επαγγελματικό σκεπτικισμό, αναγνωρίζοντας ότι μπορεί να υπάρχουν συνθήκες που κάνουν τις οικονομικές καταστάσεις να είναι ουσιωδώς εσφαλμένες, ανεξαρτήτως της εμπειρίας που έχει αποκομίσει στο παρελθόν ο ελεγκτής ως προς την ειλικρίνεια και την ακεραιότητα της διοίκησης και των προσώπων που έχουν επιφορτιστεί με τη διακυβέρνησή της. Ο επαγγελματικός σκεπτικισμός είναι απαραίτητος για την κριτική εκτίμηση των ελεγκτικών τεκμηρίων, περιλαμβάνοντας την εξέταση της επάρκειας και της καταλληλότητας των ελεγκτικών τεκμηρίων, τη διερεύνηση αντιφατικών ελεγκτικών τεκμηρίων και της αξιοπιστίας εγγράφων και απαντήσεων σε διερευνητικές ερωτήσεις, καθώς και άλλων πληροφοριών που αποκτήθηκαν από τη διοίκηση (Παρ Α20, ΔΠΕ 200).

Λόγω των χαρακτηριστικών της απάτης, ο επαγγελματικός σκεπτικισμός του ελεγκτή είναι πολύ σημαντικός κατά την εξέταση των κινδύνων ουσιώδους σφάλματος λόγω απάτης. Είναι πολύ σημαντικό να εφαρμόζεται επαγγελματικός σκεπτικισμός και κριτική σκέψη κατά τον έλεγχο των εκτιμήσεων της διοίκησης, της αποτίμησης των περιουσιακών στοιχείων, της αναγνώρισης των προβλέψεων και των απομειώσεων, καθώς επίσης και της δυνατότητας για συνέχιση της δραστηριότητας των οντοτήτων. Η επαγγελματική κρίση είναι καθοριστική παράμετρος της αντικειμενικότητάς του ελεγκτή και είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για την αποφυγή εσφαλμένων παραδοχών στον προσδιορισμό της φύσης, του χρόνου και του εύρους των ελεγκτικών διαδικασιών.

4.3 Μοντέλο ελεγκτικού κινδύνου

Η σύγχρονη μορφή ελεγκτικής μεθοδολογίας είναι αυτή του ελέγχου βάσει κινδύνου (RiskBasedAudit), σύμφωνα με την οποία ο ελεγκτής επικεντρώνεται στις περιοχές των οικονομικών καταστάσεων, οι οποίες εμπεριέχουν τον υψηλότερο κίνδυνο. Ο ελεγκτής έχει ως στόχο να εξασφαλίσει επαρκή και κατάλληλα τεκμήρια και να μειώσει τον ελεγκτικό κίνδυνο σε ένα αποδεκτά χαμηλό επίπεδο, προκειμένου να εξάγει λογικά συμπεράσματα, τα οποία θα αποτελέσουν την βάση για την γνώμη του (Παρ. 17, ΔΠΕ 200). Οι κύριοι παράγοντες κινδύνου είναι ο *ενδογενής κίνδυνος*, ο κίνδυνος *δικλείδων* και ο κίνδυνος *εντοπισμού*. Ο *ενδογενής κίνδυνος* αναφέρεται στην ευαισθησία ενός ισχυρισμού της διοίκησης σε ένα σφάλμα το οποίο μπορεί να είναι σημαντικό, ενώ μπορεί να είναι υψηλότερος για πολύπλοκους υπολογισμούς ή για ποσά λογαριασμών, που προέρχονται από τις λογιστικές εκτιμήσεις οι οποίες υπόκεινται σε σημαντική αβεβαιότητα εκτίμησης (Παρ. A38, ΔΠΕ 200). Ο *κίνδυνος δικλείδων* αφορά σφάλματα σε μια κατηγορία συναλλαγής, υπόλοιπο λογαριασμού ή γνωστοποίηση, τα οποία θα μπορούσαν να είναι ουσιώδη, και δεν εντοπίζονται εγκαίρως από τις εσωτερικές δικλείδες, λόγω των ενδογενών τους περιορισμών, όπως είναι τα ανθρώπινα σφάλματα, αλλά και η μη ενδεδειγμένη παραβίαση από την διοίκηση (A39, ΔΠΕ 200).

Ο *κίνδυνος μη εντοπισμού* αφορά τον κίνδυνο ο ελεγκτής να μην εντοπίσει ένα σφάλμα, το οποίο ενδεχομένως εμπεριέχεται σε έναν ισχυρισμό της διοίκησης και έγκειται στην δειγματοληπτική εξέταση των συναλλαγών, των λογιστικών υπολοίπων και των γνωστοποιήσεων στις σημειώσεις των οικονομικών καταστάσεων. Ο κίνδυνος μη εντοπισμού ουσιώδους σφάλματος λόγω απάτης είναι υψηλότερος από τον κίνδυνο μη εντοπισμού σφάλματος από λάθος, διότι η απάτη μπορεί να περιλαμβάνει πολυσύνθετα και προσεκτικά οργανωμένα σχήματα που σχεδιάστηκαν για τη συγκάλυψή της, όπως *πλαστογραφία*, *εσκεμμένη παράλειψη καταγραφής συναλλαγών* ή *εκούσιες ψευδείς διαβεβαιώσεις* που γίνονται προς τον ελεγκτή, οι οποίες είναι πιο δύσκολο να εντοπισθούν. Η συμπαιγνία μπορεί να κάνει τον ελεγκτή να πιστέψει ότι τα ελεγκτικά τεκμήρια είναι πειστικά, ενώ στην πραγματικότητα είναι ψευδή. Η ικανότητα του ελεγκτή να εντοπίσει την απάτη εξαρτάται από παράγοντες όπως η επιδεξιότητα του δράστη, η συχνότητα και η έκταση της χειραγώγησης, ο υπάρχων βαθμός συμπαιγνίας, το σχετικό μέγεθος των επιμέρους ποσών χειραγώγησης και η ιεραρχική θέση των ατόμων που εμπλέκονται. Ενώ ο ελεγκτής

μπορεί να είναι σε θέση να εντοπίσει πιθανές ευκαιρίες για διάπραξη απάτης, είναι δύσκολο να διαπιστώσει εάν σφάλματα σε θέματα κρίσης της διοίκησης, όπως οι λογιστικές εκτιμήσεις, προκαλούνται από απάτη ή λάθος (Παρ.6, ΔΠΕ 240).

4.4 Ουσιώδες μέγεθος

Ο προσδιορισμός του ουσιώδους μεγέθους (materiality) αποσκοπεί στην αξιολόγηση των κινδύνων ουσιώδους σφάλματος για τον καθορισμό της φύσης, του εύρους και του χρόνου των ελεγκτικών διαδικασιών, ενώ αποτελεί θέμα επαγγελματικής κρίσης του ελεγκτή και επηρεάζεται από την αντίληψή του για τις εκάστοτε ανάγκες των χρηστών των οικονομικών καταστάσεων. Το ουσιώδες μέγεθος αντιπροσωπεύει το μέγιστο ποσό των *μη διορθωμένων και μη εντοπισμένων σφαλμάτων* που μπορεί να βρίσκονται στις οικονομικές καταστάσεις, και η ύπαρξή τους δεν επηρεάζει τις αποφάσεις των χρηστών των καταστάσεων. Αντίστοιχα, *το ουσιώδες μέγεθος εκτέλεσης* είναι το ποσό που προσδιορίζεται σε *μικρότερο επίπεδο* από το ουσιώδες μέγεθος, προκειμένου να μειωθεί σε *κατάλληλα χαμηλό επίπεδο* η πιθανότητα το άθροισμα των μη διορθωμένων και μη εντοπισμένων σφαλμάτων να υπερβαίνει το ουσιώδες μέγεθος για τις καταστάσεις ως σύνολο.

Συχνά, εφαρμόζεται ένα ποσοστό σε επιλεγμένο οικονομικό μέγεθος για τον προσδιορισμό του ουσιώδους μεγέθους. Οι παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν την επιλογή του κατάλληλου οικονομικού μεγέθους συνήθως είναι η *φύση και ο κλάδος δραστηριοποίησης της εταιρείας*, η *ύπαρξη σημαντικών κονδυλίων* στις οικονομικές καταστάσεις, ο *τρόπος χρηματοδότησής της*, η *μεταβλητότητα* του επιλεγμένου οικονομικού μεγέθους, καθώς επίσης και η βάση υπολογισμού ουσιώδους μεγέθους προηγούμενων περιόδων. Παραδείγματα σημείων αναφοράς που μπορεί να είναι κατάλληλα είναι *τα κέρδη προ φόρων*, *το σύνολο των εσόδων ή των εξόδων*, *το μικτό κέρδος και η συνολική καθαρή θέση*. Στις εισηγμένες επιλέγονται συνήθως τα κέρδη προ φόρων, ενώ όταν αυτά είναι μεταβλητά επιλέγονται άλλα μεγέθη, όπως το μικτό κέρδος ή το σύνολο των εσόδων (Παρ. Α4, ΔΠΕ 320).

Παρά το γεγονός ότι δεν αναφέρεται στα ΔΠΕ, η καθαρή θέση είναι κατάλληλο σημείο αναφοράς προσδιορισμού του ουσιώδους μεγέθους για τις οντότητες που εμφανίζουν σημαντικά υψηλότερες αξίες στην κατάσταση οικονομικής θέσης σε σχέση με την κατάσταση αποτελεσμάτων χρήσης, ενώ ταυτόχρονα είναι κατάλληλο μέγεθος και για τις νεοσύστατες οντότητες με χαμηλά έσοδα ή κέρδη. Επιπλέον, τα EBITDA είναι κατάλληλο μέγεθος για τις επιχειρήσεις με υψηλά χρηματοοικονομικά έξοδα. Ως προς το ποσοστό του σημείου αναφοράς που θα χρησιμοποιηθεί, τα ΔΠΕ δίνουν κυρίαρχη έμφαση στην επαγγελματική κρίση του ελεγκτή, ενώ υπάρχει και σχέση μεταξύ του ποσοστού και του επιλεγμένου σημείου αναφοράς, ώστε το ποσοστό που, για παράδειγμα, εφαρμόζεται στο σύνολο των

εσόδων ή των εξόδων (π.χ. 1%) να μην υπερβαίνει το ποσοστό που θα εφαρμοστεί στα κέρδη προ φόρων (π.χ. 5%) (ICAEW, 2017). Υπάρχουν παράγοντες που μπορεί να δηλώνουν ότι σε κατηγορίες συναλλαγών, υπόλοιπα λογαριασμών ή σε γνωστοποιήσεις, *σφάλματα μικρότερων ποσών από το ουσιώδες μέγεθος αναμένεται να επηρεάσουν* τις οικονομικές αποφάσεις των χρηστών, όπως ορισμένοι νόμοι ή κανονισμοί και συγκεκριμένες γνωστοποιήσεις που επηρεάζουν τις προσδοκίες των χρηστών.

Ο ελεγκτής θα πρέπει να αναθεωρήσει το ουσιώδες μέγεθος σε περίπτωση που λάβει γνώση πληροφοριών, οι οποίες θα μπορούσαν να τον είχαν κάνει αρχικά να έχει καθορίσει ένα διαφορετικό ποσό. Εάν ο ελεγκτής καθορίσει πολύ χαμηλό ουσιώδες μέγεθος, αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα σε πολλές περιπτώσεις να πραγματοποιεί περιττές και χρονοβόρες ελεγκτικές εργασίες, ενώ αν το ουσιώδες μέγεθος έχει καθορισθεί πολύ υψηλό, υπάρχει περίπτωση να δημιουργηθούν αμφιβολίες για την επάρκεια των ελεγκτικών εργασιών και την αξιολόγηση των ελεγκτικών αποκλίσεων. Σημαντικοί παράγοντες προσδιορισμού του ουσιώδους μεγέθους των καταστάσεων είναι το *μέγεθος της οικονομικής οντότητας και το επίπεδο του αναλαμβανόμενου ελεγκτικού κινδύνου*. Παρατηρείται πως καμία μεθοδολογία δεν μπορεί να υποκαταστήσει την κρίση και την πείρα του ελεγκτή ως προς την αποτελεσματικότητα προσδιορισμού του ουσιώδους μεγέθους με στόχο την διαφάνεια των οικονομικών καταστάσεων.

Ο ελεγκτής πρέπει να καταγράφει και να συνοψίζει τα εντοπισθέντα και μη διορθωμένα σφάλματα (εκτός από εκείνα που είναι σαφώς ασήμαντα) και να αξιολογεί την επίδρασή τους στις οικονομικές καταστάσεις. Στο πλαίσιο της αξιολόγησης της επίδρασης τους, καθώς και για την κοινοποίησή τους προς τη διοίκηση και προς εκείνους που είναι επιφορτισμένοι με τη διακυβέρνηση, είναι χρήσιμο να γίνει διάκριση μεταξύ των σφαλμάτων περί τα γεγονότα, για τα οποία δεν υπάρχει αμφιβολία, των σφαλμάτων κρίσης της διοίκησης αναφορικά με λογιστικές εκτιμήσεις και των προβαλλόμενων σφαλμάτων σε πληθυσμούς, που αφορούν την προβολή σφαλμάτων που εντοπίζονται σε δείγματα ελέγχου (Παρ. Α3, ΔΠΕ 450).

Ο ελεγκτής πρέπει να κοινοποιήσει όλα τα σφάλματα εγκαίρως στο κατάλληλο επίπεδο διοίκησης, δίνοντας του την δυνατότητα να αξιολογήσει τα σφάλματα και να προβεί στις κατάλληλες ενέργειες. Η διόρθωση των σφαλμάτων από την διοίκηση είναι εξαιρετικά σημαντική, προκειμένου να τηρεί ακριβή λογιστικά αρχεία και βιβλία, μειώνοντας τον κίνδυνο ουσιώδους σφάλματος μελλοντικών οικονομικών καταστάσεων, λόγω της σωρευτικής επίδρασης μη διορθωμένων σφαλμάτων προηγούμενων περιόδων (Παρ. Α9, ΔΠΕ 450). Επιπλέον, κατά την αξιολόγηση των οικονομικών καταστάσεων είναι πολύ σημαντική η εξέταση των ποιοτικών πτυχών των λογιστικών πρακτικών της οικονομικής μονάδας και των δεικτών πιθανής μεροληψίας στις κρίσεις της διοίκησης (Παρ. Α10, ΔΠΕ 450).

Υπάρχουν σφάλματα, τα οποία ακόμη και αν είναι χαμηλότερα από το ουσιώδες μέγεθος για τις οικονομικές καταστάσεις ως σύνολο, μπορεί να κάνουν τον ελεγκτή να τα αξιολογήσει ως ουσιώδη, καθώς μπορεί να επηρεάζουν την συμμόρφωση με ρυθμιστικές απαιτήσεις, με όρους χρέους ή δείκτες που χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση της χρηματοοικονομικής θέσης της οντότητας, να σχετίζονται με λανθασμένη λογιστική πολιτική, να συγκαλύπτουν αλλαγή στα

κέρδη, να επιδρούν στις απολαβές της διοίκησης κ.α. Η ύπαρξη των ανωτέρω περιστάσεων δεν οδηγεί απαραίτητα στο συμπέρασμα ότι το σφάλμα είναι ουσιώδες (Παρ. Α16, ΔΠΕ 450).

4.5 Σημαντικότερα Θέματα Ελέγχου και σημαντικές αναθεωρήσεις των ΔΠΕ

Οι χρήστες των οικονομικών καταστάσεων έχουν εκφράσει ενδιαφέρον για εκείνα τα θέματα, για τα οποία ελεγκτής είχε τον πιο έντονο διάλογο με τους υπεύθυνους για τη διακυβέρνηση και έχουν ζητήσει πρόσθετη διαφάνεια αναφορικά με αυτή την επικοινωνία (Παρ. Α2, ΔΠΕ 701). Η γνωστοποίηση των Σημαντικότερων Θεμάτων Ελέγχου είναι από τις σημαντικότερες αλλαγές στην έκθεση ελέγχου. Η ενίσχυση των παρεχόμενων πληροφοριών στην έκθεση ελέγχου θα βελτιώσει την αξία του ελέγχου, δίνοντας την δυνατότητα στους ελεγκτές να εστιάσουν στις περιοχές υψηλού κινδύνου, ενισχύοντας τον επαγγελματικό τους σκεπτικισμό, θα ενθαρρύνει την επικοινωνία των ελεγκτών με τους υπεύθυνους για την διακυβέρνηση και θα ενισχύσει την εμπιστοσύνη των χρηστών των οικονομικών καταστάσεων (Deloitte, 2015).

Το νέο Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 701 απαιτεί από τους ελεγκτές να γνωστοποιούν τα Σημαντικότερα Θέματα Ελέγχου (Key Audit Matters) σε ξεχωριστό τμήμα της έκθεσης ελέγχου υπό τον τίτλο «Σημαντικότερα Θέματα Ελέγχου» και το πως αντιμετωπίστηκαν, έχοντας ως στόχο την ενίσχυση της πληροφόρησης των χρηστών των οικονομικών καταστάσεων για θέματα υψίστης σημασίας, τα οποία απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή και ελεγκτική προσέγγιση από τον ελεγκτή. Θέματα που απαιτούν διαφοροποιημένη γνώμη, σύμφωνα με το ΔΠΕ 705, ή μια ουσιώδη αβεβαιότητα σχετικά με γεγονότα που εγείρουν αμφιβολίες για την δυνατότητα συνέχισης της δραστηριότητας, σύμφωνα με το ΔΠΕ 570, δεν περιγράφονται στο τμήμα «Σημαντικότερα Θέματα Ελέγχου», καθώς τα τελευταία δεν υποκαθιστούν τη έκφραση τροποποιημένης γνώμης (Παρ. 15, ΔΠΕ 701).

Ο ελεγκτής πρέπει να καθορίζει, από τα θέματα που γνωστοποιούνται στους υπεύθυνους για την διακυβέρνηση, εκείνα τα θέματα που απαιτήσαν την αυξημένη κρίση του κατά την διενέργεια του ελέγχου, λαμβάνοντας υπόψη: α) τις περιοχές υψηλού εκτιμώμενου κινδύνου ουσιώδους σφάλματος (π.χ. σημαντικές ασυνήθιστες συναλλαγές), β) τις σημαντικές κρίσεις του, που σχετίζονται με περιοχές των καταστάσεων που περιλαμβάνουν σημαντικές κρίσεις της διοίκησης, συμπεριλαμβανομένων των λογιστικών εκτιμήσεων που έχουν υψηλή αβεβαιότητα και γ) τις επιπτώσεις στον έλεγχο σημαντικών συναλλαγών ή γεγονότων της περιόδου (Παρ. 9, ΔΠΕ 701). Σημαντικές συναλλαγές ή γεγονότα που είχαν σημαντική

επίπτωση στις οικονομικές καταστάσεις ενδέχεται να είναι θέματα που απαιτούν την προσοχή των ελεγκτών και να χαρακτηρίζονται ως σημαντικοί κίνδυνοι.

Σε έρευνα του ACCAσε δείγμα 560 εκθέσεων ελέγχου εντοπίστηκαν 1321 σημαντικότερα θέματα ελέγχου με τα περισσότερα να σχετίζονται με *απομειώσεις περιουσιακών στοιχείων, την αναγνώριση εσόδων, τις επισφαλείς απαιτήσεις, την απομείωση υπεραξίας και θέματα που άπτονται της φορολογίας*, όπως η αποτίμηση των αναβαλλόμενων φορολογικών απαιτήσεων. Ο υψηλός αριθμός ΣΘΕ που σχετίζονται με απομείωση υπεραξίας και θέματα φορολογίας δείχνουν ότι οι ελεγκτές αντιμετωπίζουν την πρόκληση της αποτίμησης σημαντικών περιουσιακών στοιχείων, ώστε να διασφαλίσουν ότι δεν είναι υπερεκτιμημένα (ACCA, 2018).

Η τυποποίηση των εκθέσεων ελέγχου έχει μειώσει σημαντικά την αξία και την χρησιμότητα τους για τους χρήστες των οικονομικών καταστάσεων, δημιουργώντας την ανάγκη για βελτίωση της ποιότητάς τους και την ενίσχυση των πληροφοριών που παρέχονται. Προς αυτή την κατεύθυνση η έκδοση του ΔΠΕ 701 και η αναθεώρηση υπαρχόντων ελεγκτικών προτύπων (ΔΠΕ 700, 260, 570, 705, 706 και 720) έχουν ως στόχο να ωφελήσουν τους χρήστες των οικονομικών καταστάσεων, παρέχοντας επιπρόσθετη τεκμηρίωσηκαι πληροφόρηση για την καλύτερη κατανόηση της πραγματικής χρηματοοικονομικής κατάστασης των οντοτήτων.

Η έκθεση ελέγχου του ελεγκτή είναι το τελικό αποτέλεσμα που παραδίδεται στους επενδυτές και σε άλλους χρήστες των οικονομικών καταστάσεων, οι οποίοι χρειάζονται κατάλληλη και σχετική πληροφόρηση ως προς τον έλεγχο που διενεργήθηκε. Κυρίαρχος στόχος της αναμόρφωσης των ΔΠΕ είναι η ενίσχυση της επικοινωνιακής αξίας της έκθεσης ελέγχου προς το δημόσιο συμφέρον. Συγκεκριμένα, η έκθεση ελέγχου ενισχύεται ως προς την *συνέχιση δραστηριότητας, την αναδιάρθρωση της έκθεσης ελέγχου καιτην περιγραφή των ευθυνών του ελεγκτή και των υπεύθυνων για την διακυβέρνηση*(IAASB, 2015).

Στο αναθεωρημένο ΔΠΕ 570 αναφέρονται οι ευθύνες της διοίκησης και του ελεγκτή ως προς την αξιολόγηση και την γνωστοποίηση της δυνατότητας συνέχισης της δραστηριότητας, ενώ απαιτείται και ξεχωριστή παράγραφος υπό τον τίτλο «Ουσιώδης αβεβαιότητα που σχετίζεται με τη δυνατότητα συνέχισης της δραστηριότητας»,ότανυπάρχει ουσιώδης αβεβαιότητα¹ και *αυτό έχει γνωστοποιηθεί επαρκώς στις οικονομικές καταστάσεις*. Εάν δεν υπάρχει επαρκής γνωστοποίηση της ουσιώδους αβεβαιότητας στις οικονομικές καταστάσεις ο ελεγκτής πρέπει να εκφράσει διαφοροποιημένη γνώμη και στο τμήμα της βάσης για διαφοροποιημένη γνώμη να αναφέρει τα θέματα ως προς την συνέχιση της δραστηριότητας (Παρ.23, ΔΠΕ 570).

Επιπλέον, στην νέα έκθεση η παράγραφος έκφρασης γνώμης είναι πλέον η πρώτη και ακολουθεί η βάση για την γνώμη, η οποία περιλαμβάνεται σε όλους του τύπους γνώμης, ενώ πρέπει να υπάρχει και αναφορά για την *ανεξαρτησία* του ελεγκτή

¹Ουσιώδης αβεβαιότητα υπάρχει όταν το μέγεθος των ενδεχόμενων επιπτώσεων από τα γεγονότα ή τις συνθήκες και η πιθανότητα εμφάνισης είναι τέτοια, ώστε είναι απαραίτητη η κατάλληλη γνωστοποίηση για την επίτευξη της εύλογης παρουσίασης

και την εκπλήρωση των σχετικών απαιτήσεων δεοντολογίας (Παρ. 28, ΔΠΕ 700²). Απαιτείται, επίσης, να γνωστοποιούνται σε ξεχωριστές παραγράφους της έκθεσης ελέγχου οι περιγραφές των ευθυνών της διοίκησης και του ελεγκτή για την σύνταξη και τον έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων, αντίστοιχα. Ταυτόχρονα, σύμφωνα με το αναθεωρημένο ΔΠΕ 720 ως προς τις ευθύνες του ελεγκτή σχετικά με άλλες χρηματοοικονομικές ή μη πληροφορίες, όταν λαμβάνει άλλες πληροφορίες πραγματοποιεί αναφορά σε ξεχωριστή παράγραφο και πρέπει να εξετάσει αν υπάρχει ουσιώδης ασυνέπεια μεταξύ των άλλων πληροφοριών³ και των οικονομικών καταστάσεων, καθώς επίσης και της γενικότερης γνώσης που αποκόμισε κατά την διάρκεια του ελέγχου. Αν ο ελεγκτής εντοπίσει ουσιώδες σφάλμα στις άλλες πληροφορίες θα πρέπει να ζητήσει από την διοίκηση την διόρθωσή τους, ενώ σε περίπτωση άρνησης ή μη διόρθωσης τους, πρέπει να θέσει το θέμα υπό την προσοχή των χρηστών, για τους οποίους συντάσσεται η έκθεση ελέγχου.

Επίσης, σημαντική είναι και η αναθεώρηση του ΔΠΕ 540 για την καλύτερη αντιμετώπιση των σύνθετων λογιστικών εκτιμήσεων, οι οποίες βασίζονται σε αποφάσεις της διοίκησης και περιέχουν υψηλό βαθμό αβεβαιότητας. Απαιτείται ξεχωριστή αξιολόγηση των ενδογενών κινδύνων και των κινδύνων δικλείδων σε επίπεδο ισχυρισμών, λαμβάνοντας υπόψη τον βαθμό πολυπλοκότητας, υποκειμενικότητας και αβεβαιότητας των λογιστικών εκτιμήσεων, ώστε να παρέχεται η βάση για τον σχεδιασμό περαιτέρω ελεγκτικών διαδικασιών για την αντίδραση σε κινδύνους ουσιώδους σφάλματος και να αποκτώνται ελεγκτικά τεκμήρια για την επάρκεια των γνωστοποιήσεων (Παρ. 16, Α65, ΔΠΕ 540). Κατά την αξιολόγηση της επάρκειας των ελεγκτικών τεκμηρίων και των μεθόδων που ακολούθησε η διοίκηση για τις λογιστικές εκτιμήσεις θα πρέπει να εξεταστούν και εκείνα τα στοιχεία που αντικρούουν τις παραδοχές της διοίκησης (Παρ. 34, ΔΠΕ 540). Αν ο ελεγκτής εντοπίσει σημαντικό κίνδυνο, θα πρέπει να αποκτήσει κατανόηση των δικλείδων που ακολουθεί η οντότητα σχετικά με αυτόν. Δίνεται ακόμη έμφαση στην επικοινωνία μεταξύ των ελεγκτών και των υπεύθυνων για την διακυβέρνηση, αλλά και των ρυθμιστικών αρχών για σημαντικά θέματα σχετικά με πολύπλοκες λογιστικές εκτιμήσεις, καθώς σε πολλές περιπτώσεις οι επόπτες αναζητούν την συνεργασία των ελεγκτών για την παροχή πληροφοριών ως προς τις προκλήσεις που αντιμετώπισαν κατά την εκτίμηση χρηματοοικονομικών στοιχείων (Α148, ΔΠΕ 540). Αν σύμφωνα με τον ελεγκτή η αβεβαιότητα σχετικά με κάποια λογιστική εκτίμηση απαιτεί ιδιαίτερη ελεγκτική προσέγγιση, τότε μπορεί να αποτελέσει ένα από τα σημαντικότερα θέματα ελέγχου.

Καθίσταται εμφανής η άμεση και πλήρης ενημέρωση των χρηστών των οικονομικών καταστάσεων περί των ελεγκτικών ζητημάτων, των αμφιβολιών και των προβλημάτων που αντιμετώπισε ο ελεγκτής, καθώς επίσης και των συζητήσεων του ελεγκτή με την διοίκηση, αυστηροποιώντας την λογοδοσία και τα πλαίσια δημοσίευσης των σχετικών πληροφοριών. Η νέα έκθεση ελέγχου, η οποία είναι

² ΔΠΕ 700: Διαμόρφωση Γνώμης και Έκθεση επί Οικονομικών Καταστάσεων

³ Οι άλλες πληροφορίες μπορεί να περιλαμβάνουν ποσά ή άλλα κονδύλια που σκοπό έχουν να είναι τα ίδια, να συνοψίζουν, ή να παρέχουν μεγαλύτερη λεπτομέρεια, σχετικά με ποσά ή άλλα κονδύλια στις οικονομικές καταστάσεις και άλλα ποσά ή κονδύλια επί των οποίων ο ελεγκτής έχει αποκτήσει γνώση κατά τον έλεγχο. Άλλες πληροφορίες μπορεί επίσης να περιλαμβάνουν και άλλα θέματα.

περισσότερο χρηστική και αναλυτική, επιδιώκει την βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων πληροφοριών για την ενίσχυση της εμπιστοσύνης των επενδυτών. Οι απαιτήσεις των χρηστών των οικονομικών καταστάσεων για βελτίωση της διαφάνειας του ελέγχου αναμένεται να ικανοποιηθούν από τις τροποποιήσεις και τις εισαγωγές διεθνών προτύπων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

5.1 Μεταβλητές

Οι αριθμοδείκτες αποτελούν ένα από τα πιο χρήσιμα εργαλεία στην ανάλυση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και πολύ συχνά επιλέγονται, σύμφωνα με την διεθνή βιβλιογραφία, για τον εντοπισμό ενδείξεων παραπονημένων οικονομικών καταστάσεων (Ravisankar et al., 2011; Lenard & Alam, 2009; Spathis et al., 2002; Beneish, 1999; Persons, 1995).

Οι χρηματοοικονομικές δυσκολίες πολλές φορές αποτελούν κίνητρο για την διοίκηση μιας οντότητας να συμμετέχει σε δραστηριότητες παραποίησης στοιχείων (Kirkos et al., 2007). Σε περιπτώσεις υψηλού δανεισμού, η διοίκηση ενδέχεται να παραποιήσει τις οικονομικές της καταστάσεις, προκειμένου να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις των δανειστών της. Η υψηλή μόχλευση συνδέεται συχνά με την αυξημένη πιθανότητα παραβίασης των δανειακών συμβάσεων και με την μειωμένη ικανότητα απόκτησης επιπρόσθετων κεφαλαίων μέσω δανείων, αυξάνοντας την πιθανότητα παραποίησης (Nia S.H., 2015). Οι κύριοι δείκτες χρηματοοικονομικής μόχλευσης που χρησιμοποιούνται για τον εντοπισμό παραποίησης είναι ο δείκτης δανειακών υποχρεώσεων προς το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων (Dalnial et al., 2014; Gaganis, 2009), ο δείκτης δανειακών υποχρεώσεων προς τα ίδια κεφάλαια (Spathis et al., 2002; Kirkos et al., 2007) και ο δείκτης των συνολικών υποχρεώσεων προς το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων (Lenard M. J. and Alam P., 2009).

Ένα ακόμη σημαντικό κίνητρο παραποίησης για την διοίκηση μιας οντότητας είναι η ανάγκη για συνεχή ανάπτυξη. Για τον εντοπισμό της απάτης χρησιμοποιούνται συχνά οι δείκτες μικτού και καθαρού περιθωρίου κέρδους, οι οποίοι υποδεικνύουν την ικανότητα της επιχείρησης να παράγει κέρδη. Οι επιχειρήσεις που αδυνατούν να επιτύχουν παρόμοια αποτελέσματα με προηγούμενες περιόδους είναι πιθανό να συμμετέχουν σε δραστηριότητες απάτης, ώστε να

διατηρήσουν τους ίδιους ρυθμούς ανάπτυξης (Song et al., 2014). Τα χαμηλά κέρδη δίνουν το κίνητρο σε διοικήσεις οντοτήτων να υπερεκτιμήσουν τα έσοδα ή να υποεκτιμήσουν τα έξοδα, ενώ επιχειρήσεις με προβλήματα κερδοφορίας εμφανίζουν περισσότερα σφάλματα στις οικονομικές τους καταστάσεις. Σύμφωνα με τον Spathis (2002), περισσότερο από το 50% των υποθέσεων απάτης περιλάμβαναν υπερεκτίμηση εσόδων με την πρόωμη αναγνώριση εσόδων ή με εικονικές πωλήσεις.

Υπάρχουν ορισμένα στοιχεία των οικονομικών καταστάσεων, τα οποία είναι περισσότερο πιθανό να παραποιοθούν από την διοίκηση, όπως είναι οι πωλήσεις, οι απαιτήσεις και τα αποθέματα, τα οποία υπόκεινται σε υποκειμενικές εκτιμήσεις (Persons, 1995; Spathis et al., 2002; Kaminski et al., 2004; Kirkos et al., 2007). Οι δείκτες που χρησιμοποιούνται για την διερεύνηση ενδείξεων απάτης στα στοιχεία αυτά, είναι οι δείκτες κυκλοφορούντος ενεργητικού προς ενεργητικό, αποθεμάτων προς ενεργητικό και απαιτήσεων προς πωλήσεις. Η υψηλή αξία των ανωτέρω δεικτών αποτελεί ένδειξη σημαντικού κινδύνου υπερεκτιμήσεων των λογαριασμών αυτών (Nia S.H., 2015). Η αναγνώριση των πωλήσεων πριν την πραγματοποίησή τους οδηγεί στην καταγραφή περισσότερων απαιτήσεων, ενώ και η αναγνώριση του κόστους πωληθέντων σε χαμηλότερη αξία αυξάνει το μικτό κέρδος, ενδυναμώνοντας την αξία των οικονομικών καταστάσεων.

Η ρευστότητα, η οποία αναφέρεται στην ικανότητα μιας οντότητας να εκπληρώνει τις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις της, όταν είναι χαμηλή, μπορεί να αποτελέσει κίνητρο παραποίησης των καταστάσεων χρηματοοικονομικής θέσης (Zainudin E. M. and Hashim H. A., 2016; Dalnialet al., 2014). Οι κυριότεροι δείκτες που χρησιμοποιούνται για την εκτίμηση της ρευστότητας μιας οντότητας είναι ο δείκτης κεφαλαίου κίνησης προς το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων και ο δείκτης γενικής ρευστότητας (Lenard M. J. and Alam P., 2009; Ravisankar et al., 2011).

Επιπλέον, ο δείκτης κυκλοφοριακής ταχύτητας ενεργητικού υποδεικνύει την δυνατότητα μιας επιχείρησης να δημιουργεί πωλήσεις, χωρίς υπερεπένδυση κεφαλαίων, χρησιμοποιώντας τα περιουσιακά της στοιχεία, αλλά και τον βαθμό, κατά τον οποίο μπορεί να ανταποκριθεί σε συνθήκες ανταγωνισμού. Η αδυναμία της διοίκησης να ανταγωνιστεί επιτυχώς στην αποδοτική χρήση των περιουσιακών στοιχείων για την δημιουργία πωλήσεων, μπορεί να αποτελέσει κίνητρο παραποίησης στοιχείων (Nia S.H., 2015; Dalnial et al., 2014). Επιπρόσθετα, για την πρόβλεψη ενδείξεων παραποίησης θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν και οι δείκτες αποδοτικότητας ενεργητικού και ιδίων κεφαλαίων, καθώς επίσης και οι δείκτες κυκλοφοριακής ταχύτητας αποθεμάτων και πωλήσεων.

5.2 Μεθοδολογία

Σκοπός της έρευνας είναι να διερευνηθούν ορισμένοι αριθμοδείκτες από την διεθνή βιβλιογραφία, ώστε να εξεταστεί η ικανότητα εντοπισμού των ενδείξεων παραποίησης. Για την ευόδωση του παραπάνω σκοπού επιλέχθηκε ένα τυχαίο δείγμα

50 εταιρειών εισηγμένων στο Χ.Α.Α για τη χρήση 2018, το οποίο περιλαμβάνει 25 εταιρείες με ενδείξεις παραποίησης και 25 εταιρείες από διάφορους κλάδους χωρίς ενδείξεις παραποίησης οικονομικών καταστάσεων.

Πίνακας 5.1: Δείγμα εταιρειών

1. ΕΛΑΣΤΡΟΝ Α.Ε.Β.Ε.	26. ΒΑΡΑΓΚΗΣ Α.Β.Ε.Π.Ε
2. ΕΛΛΑΚΤΩΡ Α.Ε.	27. ΔΙΟΝΙΣ Α.Ε.Β.Ε.
3. ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ Α.Ε.	28. ΔΟΥΡΟΣ Α.Ε.
4. ΣΑΡΑΝΤΗΣ Α.Ε.	29. ΜΠΗΤΡΟΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗ Α.Ε.
5. ΕΒΡΟΦΑΡΜΑ Α.Ε.Β.Ε.	30. ΣΙΔΗΡΕΜΠ. ΜΑΚΕΔ. ΣΙΔΜΑ Α.Ε.
6. FLEXORACK Α.Ε.	31. Γ.Ε. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Α.Ε.
7. FOURLIS Α.Ε.	32. ΤΗΛΕΤΥΠΟΣ Α.Ε.
8. ΕΛ. Δ. ΜΟΥΖΑΚΗΣ Α.Ε.Β.Ε.Μ. & Ε	33. Μ.Ι.Σ. ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ Α.Ε.
9. LOGISMOS Α.Ε.	34. ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ
10. ΦΙΕΡΑΤΕΞ ΑΦΟΙ ΑΝΕΖΟΥΛΑΚΗ Α.Ε.	35. SATO Α.Ε.
11. SPACE HELLAS Α.Ε.	36. ΙΝΤΡΑΛΟΤ Α.Ε.
12. EPSILON NET Α.Ε.	37. FRIGOGLASS Α.Β.Ε.Ε.
13. ΒΟΓΙΑΤΖΟΓΛΟΥ SYSTEMS Α.Ε.	38. ΛΑΝΙΡΗΑΡΜ Α.Ε.
14. ΓΕΝΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΟΥ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ Α.Ε.	39. ΥΑΛCO - ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Α.Ε.
15. ΕΛΒΑΛΧΑΛΚΟΡ Α.Ε.	40. ΑΚΡΙΤΑΣ Α.Ε.
16. ΕΛΒΕ Α.Ε.	41. ΑΝΩΝΥΜΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΕΤ.ΚΡΗΤΗΣ
17. ΕΛΙΝΟΪΛ Α.Ε.	42. ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΣ Α.Ε.
18. ΚΤΗΜΑ ΚΩΣΤΑ ΛΑΖΑΡΙΔΗ Α.Ε.	43. Π. Γ. ΝΙΚΑΣ Α.Β.Ε.Ε.
19. ΙΑΣΩ Α.Ε.	44. ΒΙΣ Α.Ε
20. ΚΡΙ-ΚΡΙ Α.Ε.	45. ΚΡΕ.ΚΑ Α.Ε.
21. AS COMPANY	46. ΠΕΡΣΕΥΣ Α.Β.Ε.Ε.
22. ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ Α.Ε.	47. PASAL DEVELOPMENT Α.Ε.
23. ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΚΡΗΤΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	48. ΔΟΜΙΚΗ ΚΡΗΤΗΣ Α.Ε.
24. Π. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Α.Ε.Β.Ε.	49. ΕΥΡΩΣΥΜΒΟΥΛΟΙ Α.Ε.
25. ΜΟΤΟΡ ΟΪΛ ΕΛΛΑΣ Α.Ε.	50. ΤΡΙΑ ΑΛΦΑ ΕΡΓΟΥΡΓΙΑ Α.Ε.

Η επιλογή των εταιρειών με ενδείξεις παραποίησης βασίστηκε στην ένταξή τους από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς στις κατηγορίες «υπό επιτήρηση», ενώ για κάποιες από αυτές πραγματοποιήθηκε αναστολή διαπραγμάτευσης της μετοχής σε μετέπειτα εταιρική χρήση βάσει των διατάξεων του ν. 3556/2007 και του ν.3371/2005⁴. Επιπλέον, για τον εντοπισμό των εταιρειών με ενδείξεις παραποίησης εξετάστηκε η ύπαρξη ουσιώδους αβεβαιότητας που εγείρει σημαντική αμφιβολία για

⁴Ν. 3556/2007: Προϋποθέσεις διαφάνειας για την πληροφόρηση σχετικά με εκδότες των οποίων οι κινητές αξίες έχουν εισαχθεί προς διαπραγμάτευση σε οργανωμένη αγορά και άλλες διατάξεις
 Ν. 3371/2005: Θέματα Κεφαλαιαγοράς και άλλες διατάξεις

την συνέχιση δραστηριότητας της επιχείρησης, η ύπαρξη αρνητικών ιδίων κεφαλαίων με συνέπεια να συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 48 του Ν. 2190/1920, όπως εφαρμόζεται με το άρθρο 165 του Ν. 4548/2018, η ύπαρξη βραχυπρόθεσμων υποχρεώσεων που υπερβαίνουν το σύνολο των κυκλοφορούντων περιουσιακών στοιχείων, η ύπαρξη αβεβαιότητας της ικανότητας αναχρηματοδότησης των δανειακών τους υποχρεώσεων, η ύπαρξη αδυναμίας έκφρασης γνώμης των ελεγκτών, καθώς επίσης και η ύπαρξη παρατηρήσεων ελέγχου στην έκθεση των Ορκωτών Ελεγκτών που αλλοιώνουν σημαντικά τις οικονομικές καταστάσεις.

Για την ανάλυση του κατάλληλου υποδείγματος χρησιμοποιήθηκε η ανάλυση λογιστικής παλινδρόμησης, κατά την οποία διερευνώνται οι σχέσεις μεταξύ μιας ή περισσότερων ανεξάρτητων μεταβλητών και μιας διμερούς εξαρτημένης μεταβλητής, με την βοήθεια του στατιστικού πακέτου SPSSStatistics26. Για την μελέτη των οικονομικών στοιχείων των επιχειρήσεων χρησιμοποιήθηκαν 10 αριθμοδείκτες, οι οποίοι θεωρούνται σημαντικοί για τον εντοπισμό παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων. Για την ανίχνευση των στατιστικά πιο σημαντικών αριθμοδεικτών πραγματοποιήθηκε παραμετρικός έλεγχος T-testισότητας των μέσω τιμών των αριθμοδεικτών για τα δύο ανεξάρτητα δείγματα των οικονομικών καταστάσεων με ενδείξεις παραποίησης (1) και χωρίς ενδείξεις παραποίησης (0). Οι αριθμοδείκτες αυτοί χρησιμοποιήθηκαν στην λογιστική παλινδρόμηση για την δημιουργία του κατάλληλου στατιστικού υποδείγματος, για το οποίο εφαρμόστηκε σταδιακή μέθοδος ανάλυσης (stepwiselogisticregressionanalysis). Το παρακάτω υπόδειγμα δημιουργήθηκε με την χρήση των ανωτέρω αριθμοδεικτών, έτσι ώστε να ανιχνευθεί η πιθανή σχέση τους με την παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων:

$$FFS = b_0 + b_1(TL/TA) + b_2(TD/TA) + b_3(GP/SAL) + b_4(NP/SAL) + b_5(NP/TA) + b_6(REC/SAL) + b_7(INV/SAL) + b_8(WC/TA) + b_9(CA/CL) + b_{10}(SAL/TA) + e$$

Όπου FFS =1, υπάρχουν ενδείξεις παραποίησης οικονομικών καταστάσεων

TL/TA (TotalLiabilities/TotalAssets): Σύνολο υποχρεώσεων/ Σύνολο Ενεργητικού

TD/TA (TotalDebt/TotalAssets): Σύνολο Δανεισμού/ Σύνολο Ενεργητικού

GP/SAL (Gross Profit/Sales): Μικτόκέρδος/ Πωλήσεις

NP/SAL (Net Profit/Sales): Καθαράκέρδηχρήσης/ Πωλήσεις

NP/TA (Net Profit/Total Assets): Καθαράκέρδηχρήσης/ ΣύνολοΕνεργητικού

REC/SAL (Receivables/Sales): Απαιτήσεις/ Πωλήσεις

INV/SAL (Inventories/Sales): Αποθέματα/ Πωλήσεις

WC/ TA (WorkingCapital/TotalAssets): Κεφάλαιοκίνησης/ ΣύνολοΕνεργητικού

CA/CL (Current Assets/Current Liabilities): Κυκλοφορούνενεργητικό/ ΒραχυχρόνιεςΥποχρεώσεις

SAL/TA (Sales/TotalAssets): Πωλήσεις/ ΣύνολοΕνεργητικού

Επιπλέον, τίθενται οι ακόλουθες υποθέσεις για την μελέτη των δεδομένων:

H₀:οι αριθμητικοί μέσοι των αριθμοδεικτών για τις επιχειρήσεις με ενδείξεις παραποίησης δεν διαφέρουν από τους αντίστοιχους αριθμητικούς μέσους των αριθμοδεικτών για τις επιχειρήσεις χωρίς ενδείξεις παραποίησης

H₁:οι αριθμητικοί μέσοι των αριθμοδεικτών για τις επιχειρήσεις με ενδείξεις παραποίησης διαφέρουν από τους αντίστοιχους αριθμητικούς μέσους των αριθμοδεικτών για τις επιχειρήσεις χωρίς ενδείξεις παραποίησης

5.3 Αποτελέσματα

Πίνακας 5.2: Έλεγχος ισότητας μέσων τιμών των ανεξάρτητων δειγμάτων

	Mean		Std. Deviation		t	Sig. (2-tailed)
	Non-true	False	Non-true	False		
TL/TA	0,48123	1,42418	0,181854	0,847672	-5,438	0,000
TD/TA	0,24501	0,89624	0,156276	0,705130	-4,508	0,000
GP/SAL	0,27307	0,14729	0,182946	0,328232	1,674	0,101
NP/SAL	0,06147	-0,32780	0,059891	0,664068	2,919	0,005
NP/TA	0,04928	-0,18739	0,061207	0,520780	2,257	0,029
REC/SAL	0,28456	0,41098	0,146982	0,253490	-2,157	0,036
INV/SAL	0,16633	0,18995	0,129159	0,185373	-0,523	0,604
WC/TA	0,23977	-0,66693	0,175386	0,948204	4,701	0,000
CA/CL	2,26868	0,71871	1,083357	0,656077	6,119	0,000
SAL/TA	1,26762	0,67430	2,026866	0,381815	1,438	0,157

Σύμφωνα με τον ανωτέρω πίνακα, υπάρχουν διάφορες μεταβλητές, οι οποίες ενδέχεται να είναι χρήσιμες για τον εντοπισμό παραποιημένων οικονομικών καταστάσεων και είναι στατιστικά σημαντικές ($P < 0,05$). Για τις μεταβλητές TL/TA, TD/TA, NP/SAL, NP/TA, REC/SAL, WC/TA και CL/CA, οι οποίες είναι στατιστικά σημαντικές, απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση και συνεπώς συνάγεται πως βοηθούν στην πρόβλεψη των τιμών της εξαρτημένης μεταβλητής. Οι υψηλές τιμές των δεικτών TL/TA και TD/TA για τις επιχειρήσεις με ενδείξεις παραποίησης δείχνουν ότι οι επιχειρήσεις που βρίσκονται σε οικονομική δυσχέρεια και έχουν υψηλή μόχλευση, είναι πιθανό να έχουν κίνητρο να διαστρεβλώσουν τα στοιχεία των οικονομικών καταστάσεων, ώστε να βελτιώσουν την πιστοληπτική τους ικανότητα και να είναι συνεπείς με τους συμβατικούς όρους των δανείων. Παρατηρείται πως στις εταιρείες

χωρίς ενδείξεις παραποίησης τα ίδια κεφάλαια και τα στοιχεία του ενεργητικού αποτελούν σχεδόν το ίδιο ποσοστό, ενώ στις εταιρείες με ενδείξεις παραποίησης διαπιστώνεται πως στην πλειονότητά τους τα ίδια κεφάλαια είναι αρνητικά.

Οι χαμηλές τιμές των δεικτών NP/SAL και NP/TA για τις επιχειρήσεις με ενδείξεις παραποίησης, συγκριτικά με τις επιχειρήσεις χωρίς τις ανάλογες ενδείξεις, υποδεικνύουν ότι οι οντότητες με χαμηλή αποδοτικότητα ενεργητικού και πωλήσεων είναι πιθανό να υπερεκτιμούν τις πωλήσεις ή να υποεκτιμούν τις δαπάνες, ώστε να βελτιώσουν τα κέρδη και να παρουσιάσουν ωραιοποιημένα αποτελέσματα. Πιο συγκεκριμένα, οι μέσοι όροι των εταιρειών που είναι πιθανό να παραποιούν τα αποτελέσματά τους, είναι αρνητικοί κατά -32% ως προς το καθαρό περιθώριο κέρδους και -18% ως προς την αποδοτικότητα του ενεργητικού. Επιπλέον, παρατηρείται πως οι επιχειρήσεις με πιθανή παραποίηση αποτελεσμάτων έχουν πολύ χαμηλό κεφάλαιο κίνησης, αντιμετωπίζουν προβλήματα ρευστότητας και δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις βραχυχρόνιες υποχρεώσεις τους. Ως προς τον δείκτη REC/SAL οι εταιρείες με παραποιημένα αποτελέσματα εμφανίζουν περισσότερες απαιτήσεις, γεγονός που ενδέχεται να αποτελεί ένδειξη πρώιμης αναγνώρισης εσόδων ή εικονικής αύξησης των πωλήσεων.

Πίνακας 5.3: Τελικό υπόδειγμα

Independent variables	B	S.E	Sig.
TL/ TA	11,579	3,859	0,003
REC/SAL	6,026	3,362	0,073
Constant	-10,904	3,664	0,003
χ^2	50,208		0,000
R ²	0,845		
N	50		
Correctly predicted			
Overall	96%		

Η εξίσωση της παλινδρόμησης θα είναι:

$$\text{FFS} = -10,904 + 11,579 * (\text{TL/TA}) + 6,026 * (\text{REC/SAL})$$

όπου: y=1 αν έχουμε FFS

y=0 αν έχουμε non-FFS

Το ποσοστό των εταιρειών που ταξινομήθηκαν σωστά ανέρχεται σε 96%, ενώ και οι ανεξάρτητες μεταβλητές ερμηνεύουν κατά 84,5% την μεταβλητότητα της εξαρτημένης μεταβλητής. Σύμφωνα με την σταδιακή μέθοδο ανάλυσης παρατηρείται ότι δύο αριθμοδείκτες είναι σημαντικοί για την ανίχνευση ύπαρξης παραποίησης, οι οποίοι είναι το σύνολο των υποχρεώσεων προς το σύνολο του ενεργητικού και οι απαιτήσεις προς τις πωλήσεις. Το θετικό πρόσημο των ανωτέρω δεικτών δείχνει πως

οι εταιρείες με υψηλές υποχρεώσεις προς τα στοιχεία του ενεργητικού και με υψηλές απαιτήσεις προς τις πωλήσεις είναι αρκετά πιθανό να ταξινομηθούν στις επιχειρήσεις που παραποιούν τα αποτελέσματά τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑ

Κυρίαρχος στόχος των Διεθνών προτύπων είναι η βελτίωση της ποιότητας των χρηματοοικονομικών πληροφοριών, το οποίο επιτυγχάνεται με την διατύπωση συγκεκριμένων διαδικασιών για την καταγραφή των συναλλαγών και με τον περιορισμό της διακριτικής ευχέρειας της διοίκησης να προβαίνει σε υποκειμενικές εκτιμήσεις, οι οποίες δεν αντικατοπτρίζουν την πραγματική οικονομική κατάσταση των επιχειρήσεων. Σύμφωνα με την διεθνή βιβλιογραφία, η πλειονότητα των ερευνών δείχνει ότι με την εφαρμογή των ΔΠΧΑ μειώθηκαν σημαντικά οι δραστηριότητες χειραγώγησης κερδών, ενώ αυξήθηκε διαφάνεια και η αξιοπιστία των οικονομικών καταστάσεων.

Παράλληλα, καθώς εξελίσσεται το σύγχρονο επιχειρηματικό περιβάλλον, δημιουργείται η ανάγκη έκδοσης αναθεωρήσεων και τροποποιήσεων υπαρχόντων προτύπων με στόχο τον περιορισμό των τεχνικών παραποίησης, γεγονός το οποίο μαρτυρά πως τα Διεθνή Πρότυπα υπόκεινται σε μια συνεχή και αέναη διαδικασία βελτίωσης της εύλογης απεικόνισης των οικονομικών καταστάσεων. Ωστόσο, τα κίνητρα της διοίκησης και η αποτελεσματικότητα δραστηριοποίησης των ρυθμιστικών αρχών αποτελούν, ταυτόχρονα, καθοριστικό παράγοντα μείωσης της παραποίησης των χρηματοοικονομικών αναφορών.

Βάσει του υποδείγματος που αναπτύξαμε, παρατηρείται πως υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των αριθμοδεικτών ανάμεσα στα δύο ανεξάρτητα δείγματα των οντοτήτων με και χωρίς ενδείξεις παραποίησης. Συγκεκριμένα, υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα παραποίησης για τις επιχειρήσεις με αυξημένες απαιτήσεις προς τις πωλήσεις και υποχρεώσεις προς τα στοιχεία του ενεργητικού, καθώς ελλοχεύει ο κίνδυνος λανθασμένης αναγνώρισης εσόδων και αδυναμίας συνέχισης της δραστηριότητάς τους, ενώ θετικό παραμένει το γεγονός, ότι δεν παρατηρείται στατιστικά σημαντική διαφορά στον δείκτη αποθεμάτων προς πωλήσεις, αποτελώντας σημαντική ένδειξη περιορισμού της παραποίησης ως προς τα στοιχεία αυτά. Καθίσταται σαφές ότι τα διοικητικά στελέχη έχουν ισχυρά κίνητρα να παραποιήσουν τα δημοσιευμένα κέρδη σε περιόδους οικονομικής δυσχέρειας. Ο κίνδυνος μιας σημαντικής πτώσης της αξίας μιας επιχείρησης δημιουργεί κίνητρα για την διοίκηση, ώστε να διαχειρίζεται την χρηματοοικονομική πληροφόρηση με διαφορετικούς τρόπους, προσαρμόζοντας ανάλογα τα κέρδη.

Εντούτοις, σημειώνεται πως, παρά το γεγονός ότι οι οντότητες του δείγματος δηλώνουν πως απεικονίζουν εύλογα τις οικονομικές καταστάσεις σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα και τις αναθεωρήσεις τους, εμφανίζουν ενδείξεις διαστρέβλωσης των οικονομικών τους στοιχείων, υποδεικνύοντας ότι το φαινόμενο της παραποίησης θα συνεχίσει να υφίσταται, ακόμη και σε μικρότερο ποσοστό, παρά την βελτιστοποίηση του θεσμικού πλαισίου.

Υπό αυτό το πρίσμα, για την αντιμετώπιση της λογιστικής απάτης, καθίσταται επιτακτική η ανάγκη ανάπτυξης κατάλληλων μηχανισμών για τον περιορισμό του φαινομένου της παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων. Σε αυτό το πλαίσιο, η αναμόρφωση και ο εκσυγχρονισμός του θεσμικού πλαισίου της εταιρικής διακυβέρνησης με την εισαγωγή του νόμου 4706/2020 έχουν ως κύριους στόχους την ενδυνάμωση της απαιτούμενης επάρκειας και της καταλληλότητας των εσωτερικών ελεγκτών και των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου, την ενίσχυση του ρόλου των ανεξάρτητων μελών και την εξασφάλιση του αυξημένου βαθμού ανεξαρτησίας τους, καθώς επίσης και την διεύρυνση των κυρώσεων με μεγαλύτερες ποινές για τους ελεγκτές και τους λογιστές, οι οποίες πρόκειται να λειτουργήσουν ανασταλτικά σε περιπτώσεις παραποίησης για την αποτελεσματικότερη λειτουργία της αγοράς. Σύμφωνα με έρευνα της GrantThornton η συμμόρφωση των ελληνικών επιχειρήσεων είναι από χαμηλή έως μέτρια σε όλους τους πυλώνες της εταιρικής διακυβέρνησης, ενώ αναφέρεται πως οι εταιρείες με ισχυρή διακυβέρνηση είναι περισσότερο αποτελεσματικές στην ανάπτυξη πωλήσεων και στην δημιουργία κερδών (GrantThornton, 2020).

Η παρούσα μελέτη υπόκειται σε περιορισμούς, όπως είναι το μέγεθος του δείγματος και η διάρκεια εξέτασής του. Επιπλέον, η χρήση και η ερμηνεία των αποτελεσμάτων των αριθμοδεικτών πρέπει να πραγματοποιείται με κριτική σκέψη και σύνεση, καθώς οι δείκτες παρέχουν μόνο ενδείξεις. Μελλοντικές προσεγγίσεις προτείνεται να εξετάσουν περισσότερες σημαντικές μεταβλητές που ενδέχεται να επηρεάζουν την ποιότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, όπως οι αμοιβές των στελεχών, η επαγγελματική επάρκεια των ανεξάρτητων μελών και των εσωτερικών ελεγκτών, καθώς επίσης και το μέγεθος της ελεγκτικής εταιρείας.

Βιβλιογραφικές Πηγές

Ahmed A. S., Neel M. and Wang D., (2012), Does Mandatory Adoption of IFRS Improve Accounting Quality? Preliminary Evidence, *Contemporary Accounting Research*, Vol. 30, No. 4, pp. 1344-1372

Alaryan L. A., (2014), *The Relationship between Fair Value Accounting and Presence of Manipulation in Financial Statements*, *International Journal of Accounting and Financial Reporting*, Vol 4, pp. 221-237

Alzoubi E.S.S., (2018), Audit quality, debt financing, and earnings management: Evidence from Jordan, *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, Vol. 30, pp. 69-84

Appolos N., Onuoha L. and Aguguom T., (2016), *The new auditors' reporting standards and the audit expectation gap*, *International Journal of Advanced Academic Research*, Vol. 2, No. 11, pp. 118-133

Bai B., Yen J. and Yang X., (2008), *False Financial Statements: Characteristics of China's listed Companies And Cart Detecting Approach*, *International Journal of Information Technology & Decision Making*, Vol. 7, pp.339-359

Ball R., (2006), *International Financial Reporting Standards (IFRS): pros and cons for investors*, *Accounting and Business Research*, Vol.36, pp. 5-27

Ballas A., Skoutela D. and Tzovas C., (2010), *The relevance of IFRS to an emerging market: evidence from Greece*, *Managerial Finance*, Vol. 36 No. 11, pp. 931-948

Baralexis S., (2004), *Creative accounting in small advancing countries*, *Managerial Auditing Journal*, Vol.19. pp.440-461

Barth M., Landsman W. and Lang M., (2008), *International Accounting Standards and Accounting Quality*, *Journal of Accounting Research*, Vol. 46, No. 3, pp. 467-498

Beneish, M. D. (1999), *The detection of earnings manipulation*, *Financial Analysts Journal*, pp. 24–36.

Beneish, M. D., Charles Lee and Craig Nichols, (2013), *Earnings Manipulation and Expected Returns*, *Financial Analysts Journal*, Vol 69, pp. 57-82

Gaganis C., (2009), *Classification techniques for the identification of falsified financial statements: a comparative analysis*, Intelligent Systems in Accounting, Finance & Management, Vol. 16, pp. 207–229

Chen H., Tang Q., Jiang Y. and Lin Z., (2010), *The Role of International Financial Reporting Standards in Accounting Quality: Evidence from the European Union*, Journal of International Financial Management and Accounting, Vol. 21, No. 3, pp. 220-278

Chen Y. J., Liou W. C., Chen Y. M. and Wu J.H., (2019), *Fraud detection for financial statements of business groups*, International Journal of Accounting Information Systems, Vol. 32, pp. 1-23

Cordoş G. S. and Fülöp M. T., (2015), *Understanding audit reporting changes: introduction of Key Audit Matters*, Accounting and Management Information Systems, Vol. 14, No. 1, pp.128-152

Dalnial H., Kamaluddin A., Sanusi Z. M. and Khairuddin K. S., (2014), *Accountability in financial reporting: detecting fraudulent firms*, Procedia - Social and Behavioral Sciences, Vol. 145, pp. 61–69

Dechow P., Ge W., Larson C. and Sloan R., (2011), *Predicting Material Accounting Misstatements*, Contemporary Accounting Research, Vol. 28, pp. 17-82

Dimitropoulos E., Asteriou D., Kousenidis D. and Leventis S., (2013), *the impact of IFRS on accounting quality: Evidence from Greece*, Advances in Accounting, Vol. 29, pp. 108-123

Doukakis L. C., (2014), *The Effect of Mandatory IFRS Adoption on Real and Accrual-Based Earnings Management Activities*, Journal of Accounting and Public Policy, Vol. 33, No. 6, pp. 551–572

Enomoto M., Kimura F. and Yamaguchi T. (2012), *Accrual-based and real earnings management: An international comparison for investor protection*, Working Paper, Research Institute for Economics and Business Administration, Kobe University, Japan

Ettredge M., Fuerherm E., Guo F. and Li. C.,(2017), *Client Pressure and Auditor independence during the ‘Great Recession’ of 2007–2009*, Journal of Accounting and Public Policy, Vol. 36, No. 4, pp. 262-283

Ferentinou A. C. and Anagnostopoulou S. C., (2016), *Accrual-based and real earnings management before and after IFRS adoption*, Journal of Applied Accounting Research, Vol. 7, No. 1, pp. 2-23

Firth M., Rui M. and Wu W., (2010), *Cooking the books: Recipes and costs of falsified financial statements in China*, Journal of Corporate Finance, Vol. 17, pp.371-390

Gunny K., (2010), *The Relation Between Earnings Management Using Real Activities Manipulation and Future Performance: Evidence from Meeting Earnings Benchmarks*, Contemporary Accounting Research, Vol. 27, pp. 855-888

- Gunny K., (2005), *What Are the Consequences of Real Earnings Management?*, Haas School of Business, pp. 1-30
- Gutierrez E., Minutti-Meza M., Tatum K. and Vulcheva M., (2018), *Consequences of adopting an expanded auditor's report in the United Kingdom*, *Review of Accounting Studies*, Vol. 23, pp. 1543-1587
- Healy P., (1985), *The Effect of Bonus Schemes on Accounting Decisions*, *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 7, pp. 85-107
- Herawati N., (2015), *Application of Beneish M-Score Models and Data Mining to Detect Financial Fraud*, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol. 211, pp. 924-930
- Huang S., Lin C., Chiu A. and Yen D., (2017), *Fraud detection using fraud triangle risk factors*, *Information Systems Frontiers*, Vol. 19, pp. 1343-1356
- Imen F. and Anis J., (2020), *The moderating role of audit quality on the relationship between auditor reporting and earnings management: empirical evidence from Tunisia*, *EuroMed Journal of Business*
- Ipino E. and Parbonetti A., (2011), *Mandatory IFRS Adoption: The Trade-Off between Accrual and Real-Based Earnings Management*, Working Paper, University of Padova and University of Padova, Italy
- Kachelmeier S. J., Schmidt, J. J. and Valentine, K., (2014), *The Disclaimer Effect of Disclosing Critical Audit Matters in the Auditor's Report*, University of Texas at Austin
- Kalbers L., (2009), *Fraudulent financial reporting, corporate governance and ethics: 1987-2007*, *Review of Accounting and Finance*, Vol. 8, No.2, pp.187-209
- Kaminski K. A., Wetzel T. S. and Guan, L., (2004), *Can financial ratios detect fraudulent financial reporting?* *Managerial Auditing Journal*, Vol. 19, No. 1 pp. 15–28
- Kanapickiene R. and Grundiene Z. (2015), *The model of Fraud Detection in Financial Statements by Means of Financial Ratios*, Elsevier Ltd, pp. 321-327
- Kaptein M., (2010), *The Ethics of Organizations: A Longitudinal Study of the U.S. Working Population*, *Journal of Business Ethics*, pp.601-618
- Khamis A. M., (2016), *Perception of Preparers and Auditors on New Revenue Recognition Standard (IFRS 15): Evidence from Egypt*, *Journal of Accounting and Business Dynamics*, Vol. 3, pp. 1-18
- Kirkos E., Spathis C. and Manolopoulos Y., (2007), *Data mining techniques for the detection of fraudulent financial statements*, *Expert Systems with Applications*, Vol. 32, pp. 995–1003
- Kouki A., (2018), *Mandatory IFRS adoption, investor protection and earnings management: A data analysis of Germany, France and Belgium listed companies*, *International Journal of Accounting & Information Management*, Vol. 26, pp. 187-204

- Lenard M. J. and Alam P., (2009), *An historical perspective on fraud detection: from bankruptcy models to most effective indicators of fraud in recent incidents*, Journal of Forensic & Investigative Accounting, Vol. 1, No.1, pp. 1–27
- Li H., Hay D. and Lau D., (2018), *Assessing the impact of the new auditor's report*, Pacific Accounting Review, Vol. 31, No. 1, pp. 110-132
- Lin J. and Hwang M., (2010), *Audit Quality, Corporate Governance and Earnings Management: A Meta-Analysis*, International Journal of Auditing, Vol. 14, pp. 55-77
- MacCarthy J., (2017), *Using Altman Z-score and Beneish M-score Models to Detect Financial Fraud and Corporate Failure: A Case Study of Enron Corporation*, International Journal of Finance and Accounting, Vol. 6, pp. 159-166
- Moisiadou et al., (2012), *False Financial Statements: The Case of Greek Businesses*, pp. 241-255
- Mongrut S. and Winkelried D., (2019), *Unintended effects of IFRS adoption on earnings management: The case of Latin America*, Emerging Markets Review, Vol. 38, pp. 377-388
- Nia, S.H. (2015), *Financial ratio between fraudulent and non-fraudulent firms: evidence from Tehran Stock Exchange*, Journal of Accounting and Taxation, Vol. 7, No. 3, pp. 38-44
- Ozturk M. and Sercemeli M., (2016), *Impact of New Standard "IFRS 16 Leases" on Statement of Financial Position and Key Ratios: A Case Study on an Airline Company in Turkey*, Business and Economics Research Journal, Vol. 7, pp. 143-157
- Persons O. (1995), *Using financial statement data to identify factors associated with fraudulent financing reporting*, Journal of Applied Business Research, Vol. 11, No. 3, pp. 38–46
- Pope, P.E. and McLeay, S.J. (2011), *The European IFRS experiment: Objectives, Research Challenges and Some Early Evidence*, Accounting and Business Research, Vol. 41 No. 3, pp. 233-266
- Ravisankar P., Ravi V., Raghava R. G. and Bose I. (2011). *Detection of financial statement fraud and feature selection using data mining techniques*. Decision Support Systems, Vol. 50, pp. 491–500
- Remenaric B., Cevizovic I. and Kenfelja I., (2018), *Binomial Model for Measuring Expected Credit Losses from Trade Receivables in Non-Financial Sector Entities*, Econviews, Vol. 31, No. 1, pp. 125-135
- Repousis S., (2016), *Using Beneish model to detect corporate financial statement fraud in Greece*, Journal of Financial Crime, Vol. 23, No. 4, pp. 1063-1073
- Rezaee Z., (2002), *Causes, consequences, and deterrence of financial statement fraud*, Critical Perspectives on Accounting, Vol. 16, pp.277-298
- Roychowdhury S., (2006), *Earnings management through real activities manipulation*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 42, pp. 335-370

- Ryu T. and Roh C., (2007), *The Auditor's Going-Concern Opinion Decision*, International Journal of Business and Economics, Vol. 6, No. 2, pp. 89-101
- Smet D. and Mention A., (2010), *Improving auditor effectiveness in assessing KYC/AML practices*, Managerial Auditing Journal, Vol.26, p.182-203
- Soltani B., (2014), *The Anatomy of Corporate Fraud: A Comparative Analysis of High Profile American and European Corporate Scandals*, Journal of Business Ethics, pp.251-274
- Sohn B., (2016), *The effect of accounting comparability on the accrual-based and real earnings management*, Journal of Accounting and Public Policy, Vol.35, No. 5, pp. 513-539
- Song X. P., Hu Z. H., Du J. G. and Sheng Z. H., (2014), *Application of Machine Learning Methods to Risk Assessment of Financial Statement Fraud: Evidence from China*, Journal of Forecasting, Vol. 33, pp. 611–626
- Spathis T. C., (2002), *Detecting False Financial Statements using published data: some evidence from Greece*, Managerial Auditing Journal, pp. 179-191
- Spathis H., Georgakopoulou E. and Floropoulos J., (2010), *The transition from the Greek accounting system to IFRS: evidence from the manufacturing sector*, Int. J. Managerial and Financial Accounting, Vol. 2, pp. 4-18
- Todorova E. and Sokolova N., (2019), *IFRS 16 Leases and Its Impact on Company's Financial Reporting, Financial Ratios and Performance Metrics*, Economic Alternatives, No. 1, pp. 44-62
- Tsalavoutas I., (2017), *The Role and Current Status of IFRS in the Completion of National Rules – Evidence from Greece*, Accounting In Europe, Vol.14, No. 1-2, pp.102-112
- Tsalavoutas I. and Evans L., (2010), *Transition to IFRS in Greece: financial statement effects and auditor size*, Managerial Auditing Journal, Vol. 25 No. 8, pp. 814-842
- Tsalavoutas I., Andre P. and Evans L., (2012), *The transition to IFRS and the value relevance of financial statements in Greece*, The British Accounting Review, Vol.44, pp. 262-277
- Tsipouridou M. and Spathis C., (2012), *Earnings management and the role of auditors in an unusual IFRS context: The case of Greece*, Journal of International Accounting, Auditing and Taxation, Vol. 21, No. 1, pp. 62-78
- Tsipouridou M. and Spathis C., (2014), *Audit opinion and earnings management: Evidence from Greece*, Accounting Forum, Vol. 38, No. 1, pp. 38-54
- Vedran C., Collins D. and Jeanjean T., (2016), *the effect of IAS/IFRS adoption on earnings management (smoothing): A closer look at competing explanations*, Journal of Accounting and Public Policy, Vol. 35, No. 4, pp. 352-394

West J. and Bhattacharya M., (2016), Intelligent financial fraud detection: A comprehensive review, *Computers and Security*, Vol. 57, pp. 47-66

Zainudin E. M. and Hashim H. A., (2016), *Detecting fraudulent financial reporting using financial ratio*, *Journal of Financial Reporting and Accounting*, Vol. 14, No. 2, pp. 266-278

Zeghal D., S. M. Chtourou and Y. M. Fourati, (2012), *The Effect of Mandatory Adoption of IFRS on Earnings Quality: Evidence from the European Union*, *Journal of International Accounting Research*, Vol. 11, No. 2, pp. 1-25

BIBΛΙΑ

Γαγάνης Χ., Ζοπουνίδης Κ., (2008), *Αναγνώριση Παραποιημένων Λογιστικών Καταστάσεων: Μεθοδολογικό Πλαίσιο και Εφαρμογές*, Εκδόσεις Κλειδάριθμος

Λουμιώτης Β. και Τζίφας Β., (2018), *Βασικές Οδηγίες Εφαρμογής Διεθνών Προτύπων Ελέγχου*, Σώμα Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών

Σπαθής Χ., Τσακλάγκανος Α., (2015), *Ελεγκτική*, Αφοί Κυριακίδη

Ταχυνάκης Π., Νεγκάκης Χ., (2017), *Ελεγκτική, Εσωτερικός Έλεγχος*, Αειφόρος Λογιστική

Φίλιος Β., (2003), *Δημιουργική Λογιστική*, Σύγχρονη Εκδοτική

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΑΒΙΒΛΙΑ

Donald R. Cressey, (1973), *Other People's Money: A Study in the Social Psychology of Embezzlement*

Jones, (2010), *Creative Accounting, Fraud and International Accounting Standards*, Wiley

Khanh Nguyen (2008), *Financial Statement Fraud: Motives, Methods, Cases and Detection*

Singleton, T.W. & Singleton, A.J. (2010), *Fraud Auditing and Forensic Accounting*, Wiley

Tracy L. Coenen, (2008), *Essentials of Corporate Fraud*

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

ACCA, (2018), *Key audit matters: unlocking the secrets of the audit*, available at: https://www.accaglobal.com/content/dam/ACCA_Global/professional-insights/Key-audit-matters/pi-key-audit-matters.pdf

ACFE, (2020), *Report to the nations: 2020 Global study on occupational fraud and abuse*, available at: <https://acfepublic.s3-us-west-2.amazonaws.com/2020-Report-to-the-Nations.pdf>

Accountancygreece, (2020), *Πέντε χρόνια από την εισαγωγή του Ν. 4308/2014*, τεύχος 38, σελ. 16-18

Deloitte, (2015), *Clear, transparent reporting the new auditor's report*, available at: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/za/Documents/governance-risk-compliance/ZA_ClearTransparentReporting_TheNewAuditorReport_072015.pdf

EY, (2018), *Applying IFRS, A closer look at IFRS 15, the revenue recognition standard*, available at: [https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-Apply-Revenue-Updated-Oct-2018/\\$FILE/ey-Apply-Revenue-Updated-Oct-2018.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-Apply-Revenue-Updated-Oct-2018/$FILE/ey-Apply-Revenue-Updated-Oct-2018.pdf)

Grant Thornton, (2017), *IFRS 15*, available at: https://www.grant-thornton.gr/globalassets/1.-member-firms/greece/insights/pdfs/publications/ifrs-15_-grant-thornton.pdf

Grant Thornton, (2017), *IFRS 16*, available at: https://www.grant-thornton.gr/globalassets/1.-member-firms/greece/insights/pdfs/publications/ifrs-16_-grant-thornton.pdf

GrantThornton, (2020), *Εταιρική Διακυβέρνηση: Πόσο κρίσιμη είναι για την επιχειρηματική στρατηγική και τη δημιουργία εταιρικής αξίας;*, available at: <https://www.grant-thornton.gr/globalassets/1.-member-firms/greece/insights/pdfs/surveys/gt-corporate-governance-2020.pdf>

IAASB, (2015), *The new auditor's report: greater transparency into the financial statement audit*, available at: <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/Auditor-Reporting-Fact-Sheet.pdf>

ICAEW, (2017), *Materiality in the audit of financial statements*, available at: <https://www.icaew.com/-/media/corporate/files/technical/iaa/materiality-in-the-audit-of-financial-statements.ashx>

KPMG, (2016), *IFRS 15 Revenue*, available at: <https://home.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2016/04/first-impressions-revenue-IFRS15-apr16.pdf>